

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXVII рік видання, № 274, квітень, 2017

Великдень на Гуцульщині,
Ігор Роп'яник

*І чужому навчайтесь,
Щ свого не цурайтесь...*
М. Шевченка

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідещук,
Іван Ковач, Микола Корнищан,
Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ Румунські еквіваленти символів «Заповіту» Тараса Шевченка
- ❖ Щастя вмерти за рідний край (Штрихи до портрета Дмитра Геродота)
- ❖ Г. С. Сковорода: Пісня 29-а – «пристанище» правди...
- ❖ Молитви і псалми Тараса Шевченка (2)
- ❖ Вшанування пам'яті Т. Г. Шевченка у Клужі
- ❖ «Шевченківський вечір» з нагоди 203-ї річниці з дня народження українського національного поета Тараса Шевченка
- ❖ Погас «сонячний промінець» української дитячої літератури Румунії
- ❖ Україніка Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (XXIX). Фольклористика
- ❖ Українські козаки в Бухаресті
- ❖ Із сучасної румунської прози: Ірредентисти виживають (Уривок з роману)
- ❖ Учнівські фіглі (Оповідання)
- ❖ Oberrohnen (Уривки з новели)
- ❖ Великдень
- ❖ Дитячі сторінки
- ❖ Сторінки гумору

Шановні друзі! Шановне товариство!

*Маю честь привітати вас із найбільшим християнським святом,
яке щорічно відлунюється у наших серцях радістю, надією,
розумінням та любов'ю до ближніх.*

*Нехай ваші душі будуть багаті, як святковий стіл,
чисті, як Великодній рушник, і веселі, як українські писанки!
Хай Великодні дзвони принесуть у ваші домівки радість, віру, чесність та добро!*

Христос Воскрес!

*З повагою,
Голова Союзу українців Румунії
Депутат Микола-Мирослав Петрецький*

ВЕЛИКОДНІ ДЗВОНИ

*В небі, в зоряній безодні
Тонуть дзвони великодні,
Тонуть, тонуть, ніби сон,
Б'ються, дзвонять тон у тон;
З ними думка в небо лине,
З ними никне, з ними гине
Тьми заслон.
Гаснуть зорі.
Знову світло.
Все радіє, все розквітло.
Зникла сила перепон.
Вся земля – святий амвон!
Сяйвом душі всі облиті
І немає їм на світі
Заборон.*

Григорій ЧУПРИНКА

Іван РЕБОШАПКА

Румунські еквіваленти символів «Заповіту» Тараса Шевченка

(Продовження з № 273)

Важливу роль у вираженні ідейного змісту «Заповіту» відіграють символи. Один з них – це могила, що належить до поетичного універсуму Тараса Шевченка, як це випливає з його же зізнання у поемі «Гайдамаки»:

*Я не одинокий, є з ким в світі жити;
У моїй хатині, як в степу безкраїм,
Козацтво гуляє, байрак гомонить;
У моїй хатині синє море грає,
Могила сумує, тополя шумить.*

У написаному 1847 р. в Орській фортеці вірші «А. О. Козачковському», присвяченому переяславському лікарю, який лікував поета і з яким зав'язалось недовге листування (4 листи Шевченка і 2 листи Козачковського), засланий поет болісно переживає неподібність тамтешнього пейзажу до його рідного і відсутність у ньому могили, його душевної розради:

*На гору високою
Виходжу, дивлюся,
І згадаю Україну
.....
І там степи, і тут степи,
Та тут не такі,
Руді, руді, аж червоні.
.....
А тут бур'ян, піски, тали...
І хоч би на сміх де могила
О давнім давні говорила.
Неначе люди не жили.*

В поезії Шевченка образ могили наявний у різних іпостасях. У вірші «Буває, в неволі іноді згадаю» (Оренбург, 1850) могила – це живий свідок, який постійно нагадує потомкам про героїчну славу попередників, як старий козак уві сні поетові:

*А як ми бились, умирали,
За що ми голови складали –
В оці могили? Будеш жити,
То, може, ї знатимеш, небоже,
Бо слава здорово кричить
За наші голови... А, може,*

*І про могили, і про нас
З старцями божими по селах
Правдива дума невесела
Між людьми ходить...*

У поезії «До Основ'яненка», написаній 1839 р. в Петербурзі під впливом нариса «Головатий» Г. Квітки-Основ'яненка про одного з героїв минулого України, та в поезії «Н. Маркевичу» (1840), засобом розмови могили з вітром ранній романтик Шевченко прагне сколихнути пам'ять своїх однокровних про героїчну сторінку історії, що контрастує із поетовою сучасністю:

*Сонце гріє, вітер віє
На степу козачім.
На тім степу скрізь могили
Стоять та сумують;
Питаються у буйного:
Де наші панують?
(«До Основ'яненка»)
Там могили з буйним вітром
В степу розмовляють,
Розмовляють сумуючи,
Отака їх мова:
«Було колись – минулося,
Не вернеться знову».
(«Н.Маркевичу»)*

У цьому поетичному універсумі Тараса Шевченка слід прочитувати висловлену в «Заповіті» у мнимому присмертному моменті останню його волю бути похованим «на могилі», тобто знайти останній притулок на козацькому кургані і розділити участь оборонців рідного краю. В румунській мові слово «movilă» («могила») відоме з трьох значеннями: 1) «пагорбок, менший від горба»; 2) «невеликий пагорбок, зроблений людиною для позначення межі»; 3) «купа однорідних предметів, куча конічної форми». Відоме також дієслово «a movili» («складати/покривати у формі могили»), як у перекладі способу похоронення героя Гомерової «Іліади» Гектора, кості якого було положено «в золоту домовину», спущену в глибоку яму, закриту кам'яними плитами, і накінець «rămășițele-i acoperiră/ Și moviliră pământul» («його останки покрили/ землею у формі могили»); цікаве

легендарно-поетичне древньогрецько-українське співзвуччя).

З-поміж румунів, і то не пересічних, а освічених, чи не єдиному символічне значення могили в українському сприйнятті було відоме класикові румунської літератури Міхаїлу Садовяну, дуже добре обізнаному з історією, вдачею та подвигами запорізького козацтва. В його ранньому романтичному романі «Șoimii» («Соколи», 1904), написаному, як сам зізнається, під сильним впливом повісті М. Гоголя «Тарас Бульба», молодший брат Нікоаре Підкови Александру Підкова, наче завзятий козак, належно усвідомлює славу попередників, похоронених у могилі, і це додає йому сили в момент, коли він біля неї веде запеклий бій з турком. І все ж таки, у своєму уривчастому перекладі «Заповіту» Садовяну не вжив невідоме румунам в українському сприйнятті слово «movilă», а російськомовний і українськомовний її синонім «curgan» («курган»):

*Das-oiu muri, într-un curgan
Să m-astrucați în taină,*

синонім, який вжито, наприклад, і у досить вправному німецькому перекладі «Заповіту» Елізабети Котмаєр («Wenn ich sterbe, sollt Grab ihr/ Den Kurgan mir bereiten...»; див.: Сайт викладачів німецької мови РДАКу Ганни Прилоцької: Шевченко в німецькомовному світі).

В румунській мові даний синонім має форму «gorgan» («горган» – «могила, в якій знаходиться давня гробниця»). Назву бажаного Шевченком вічного спочинку – могила – ні не згадано у перекладах Г. М. Іванова, Дана Дешліу, Віктора Тулбуре з 1951, 1952, 1957 рр. та А. Антонеску і Н. Ніколау. Георгіце замінив її словом «deal» («горб»), Йон Ковач – словом «colină» («горб», «холм»), Стеліан Ґруя та Віктор Тулбуре (1963, 1990) вжили назву «gorgan», а лише Замфір Арборе (1916) та Йон Козмей (1999; 2011), яким було відоме значення цього символу, вжили шевченківську назву «movilă» («могила»).

Визначенню ідейного змісту «Заповіту» відповідно слугує й образ Дніпра, який символізує могутність українського народу. З метою надання цьому образу сильнішого суспільного звучання Шевченко використав тавтологію «реве ревучий», зразу ж після змалювання картини ревучого

Дніпра-символа народу слідує вибух пристрасті поета – його заклик до повстання («*Поховайте та вставайте...*»). Для перекладачів «Заповіту» чи не найтрудніше було знайти іноземний еквівалент цього тавтологічного образу, вжитого Шевченком для змалювання вируючого Дніпра-народу. З-поміж

Тарас Шевченко «Кобзар».
Перше румунське видання,
видавництво «Карта русе»,
Бухарест, 1952.
Переклад румунською
Віктора Тулбуре і Валерія
Кордуна. Переднє слово
Міхаїла Садовяну. Післямова
Олександра Дейча.

зонайменше 16 польських перекладів «Заповіту» український оригінальний вираз «як реве ревучий» ідентично передано (адже ж польська мова – слов'янська, як і українська, й часто майже неможливо встановити, якій саме з цих мов належить те чи інше слово) у перекладі П. Куприся навіть однокореневими компонентами – «jak guszy guszasy» («як риче/реве ревучий»), в інших польських перекладах «врятовано» оригінальне українське «реве» («gąszy», «guszy»), до якого добавлено неоднокореневі епітетні означення – «jak się gąszy ciska» («як вирує сердитий», Я. Івашкевич), «jak guszy zuchwały» («як реве зухвалий», Є. Єнджеєвич; див. статтю в інтернеті: Валентина Соболев. Тарас Шевченко в польських перекладах).

З-поміж перекладачів «Заповіту» на англійську, німецьку та французьку мови, Шевченкову тавтологічну характеристику Дніпра переклав мовою Шекспіра Джон Вір (справжнє ім'я – Вів'юрський Іван, канадець українського походження, народжений в родині лісорубів з Івано-Франківщини) близькою до української тавтологією з майже однокореневими компонентами *river* (річка/ріка) *roar* (реве):

(Продовження на 6 с.)

Румунські еквіваленти символів «Заповіту» Тараса Шевченка

(Продовження з 5 с.)

Англійський переклад:
My eyes could see,
my ears could hear
The mighty river roar,
що є доказом відчуття англійським перекладачем українського походження підгрунтя мелодики поезії Тараса Шевченка (див.: <http://movoznavstvo.com.ua>: «Заповіт» Т. Г. Шевченка в перекладах Е. Л. Войнич та Джона Віра).

З-поміж перекладачів «Заповіту» на румунську мову, лише Йон Георгіце з Республіки Молдова спромігся знайти відповідний еквівалент українського тавтологічного виразу. Але – тільки із структурної точки зору: пропонується ним тавтологія, майже як і в Шевченка, складена з двох кореневоспоріднених (не ідентичних) слів-компонентів, але, на відміну від Шевченкової (дієслово+активний дієприкметник – «реве ревучий»), тавтологія Йона Георгіце складена з дієприслівника+іменника: (Дніпро) «*jeluindu-și jalea*» («вжалоує свій жаль», Дніпра же представлено перекладачем у трохи «розлогішій», ніж у Шевченка, пейзажній картині:

Переклад:	Ретроверсія перекладу:
<i>Să văd stepe necuprinse</i>	<i>Щоб я бачив степи неосяжні</i>
<i>Și Niprul în vale,</i>	<i>І Дніпро в долині,</i>
<i>Să-I aud izbînd în valuri,</i>	<i>Щоб чув його, вдаряючи хвилями,</i>
<i>Jeluindu-și jalea.</i>	<i>Вжалоуючи свої жалі.</i>

З ідейної же точки зору перекладний тавтологічний еквівалент – не відповідний Шевченковому, бо оплакуванням власного жалю Дніпро не збуджує повстанський настрій народу, а покірно переживає тугу, свій сум. Даний почуттєвий стан наявний в поетичному реєстрі Шевченка, як, наприклад, у раніше цитованих поезіях («*На степу козачім /.../ скрізь могили/ Стоять та сумують*»; «*Там могили з буйним вітром/ В степу розмовляють,/ Розмовляють сумуючи...*») та в зображенні гіркої долі не одного з ліричних героїв його поезій. Не властивий він Дніпрові і якраз у моменті, коли після зображення напористого вирування слідує заклик до повстання проти злого устрою тодішнього суспільного ладу – «*Поховайте та вставляйте...*»

Силу даного Шевченкового меседжу першим відчув начальник Третього відділу царської Охрани Олексій Орлов, який, переглядаючи збірку «Три літа», що стала головною підставою звинувачення

й заслання поета на десять років, з люттю пере-креслив текст «Заповіту», оцінивши його й деякі інші поезії Шевченка як «в высшей степени дерзкого и возмутительного содержания».

Не зовсім у невідповідному значенні перекладе-но Стеліаном Ґруєю символічне значення вируючого Дніпра. В його перекладі «Заповіту» стан Дніпра «перейнято» з романтичного вступу-«увертюри» «*Реве та стогне Дніпр широкий*» балади «Причинна», але тільки з відзначенням того, що Дніпро «люто стогне»:

<i>Ca să văd...</i>	<i>Щоб я бачив...</i>
<i>Niprul nostru sfînt,</i>	<i>Нашого Дніпра святого,</i>
<i>Să-i aud suspinul aspru,</i>	<i>Щоб я чув його лютий стогін,</i>
<i>Întețit de vînt.</i>	<i>Вітром підсилений.</i>

У пізніших перекладах (1963, 1990) Віктора Тулбуре, уважаних ним і дослідниками досконалішими ніж попередні (з 1951, 1952, 1957 рр., в яких картина вируючого Дніпра синонімічно – майже співзвучна з Шевченковою: «*З мого гробу бажаю охопити/ Рівнину. Дніпра шум почути,/ Як між берегами, клеочучи,/ Розкочується його рев люто*»), збережено, як і в Ґруї, лише Дніпровий стогін:

Переклад:	Ретроверсія перекладу:
<i>(Să văd) Unde în Ucraina</i>	<i>(Нехай бачу) Як в Україні</i>
<i>Nipru-n văi aleargă.</i>	<i>Дніпро долинами біжить.</i>
<i>Din gorgan să văd câmpia</i>	<i>З кургану хай бачу рівнину</i>
<i>Și-ntrre nalte maluri</i>	<i>І між високими берегами</i>
<i>Să aud cum Niprul geme</i>	<i>Хай чую, як Дніпро стогне</i>
<i>Cu-nspumate valuri.</i>	<i>Запіненими хвилями.</i>

У перекладі Замфіра Арборе Дніпрові підібрано епітет «*furtunatesc*» («*буряний*»), точно перекладено, правда, описовим способом слово «*кручі*» – «*abrupte maluri*» («*обривисті береги*»), які «*по-дикому завівають*» («*văjâind sălbatesc*»), що нагадує не зовсім відповідну Шевченкову картину «*Степ і степ, ревуть пороги*»:

Румунський переклад:	Ретроверсія перекладу:
<i>Ca să văd întinse lanuri,</i>	<i>Щоб я бачив простягнуті лани,</i>
<i>Dnistrul furtunatesc</i>	<i>Дніпра буряного,</i>
<i>Și s-aud abrupte maluri</i>	<i>І щоб чув обривистих берегів,</i>
<i>Văjâind sălbatesc.</i>	<i>Їх завівання дикого.</i>

Поетичне суперничання румунських перекладачів з Шевченком, як це, сподіваюсь, видно з вищеведених прикладів, наявне і в Йона Козмея, який читав Шевченка в оригіналі і старався достовірно перекладати його, але ні йому не вдалося

вповні передати «економне» поетичне мовлення українського поета. В його першій перекладній версії «Заповіту» (1999 р.) якби не дієслово «*vuiește*» («шумить») та епітет «*învoluturat*» («*буряний*»), картина Дніпра, взагалі, виглядала б спокійною:

Переклад:	Ретроверсія перекладу:
<i>Ca să văd și să aud eu</i>	<i>Щоби бачив й чув би я</i>
<i>Lanu-ntins de-a latul,</i>	<i>Лан вздовж і впоперек</i>
	<i>протягнутий,</i>
<i>Cum vuiește între praguri</i>	<i>Як шумить-гуде між порогами</i>
<i>Nipru-nvoluturatul.</i>	<i>Дніпро буряний.</i>

В другій версії Йона Козмея (з 2011 р.) вирування Дніпра підсилено, але із-за «тиску» перехресної рими в 2-му і 4-му рядках допущено неіснуючу в оригіналі, майже наївну добавку «*Lanu-ntins cum crește*» («*Протягнутий лан, як росте*»), а, згідно з перекладом, Шевченко бажає бачити лан і чути Дніпра ... *таємно* (вираз запозичений від Садовяну, який вжив його в іншому значенні):

Переклад:	Ретроверсія перекладу:
<i>Ca să văd, s-aud în taină</i>	<i>Щоб бачив я і чув таємно</i>
<i>Lanu-ntins cum crește</i>	<i>Протягнутий лан, як росте,</i>
<i>Și, zbătându-se-ntrre maluri,</i>	<i>І, побиваючись між берегами,</i>
<i>Niprul cum vuiește.</i>	<i>Дніпро, як гуде.</i>

У перекладі «Заповіту» Йоном Ковачем, здійсненому ще не встановлено мною, з якого саме російського перекладу, поетичне суперництво з Шевченком має й інтерпретаційну сторону – метафорично невиразне поетове «як реве ревучий» розтолковано в такому значенні, щоб Шевченкові було видно, «як Дніпро котить хвилі загибелі-смерті, знищення»:

<i>Să se văză, să se auză</i>	<i>Щоб було видно, було чути</i>
<i>Stepa fără zare,</i>	<i>Степ неосяжний,</i>
<i>Niprul cum rostogolește</i>	<i>Як Дніпро покочує</i>
<i>Valuri de pierzare.</i>	<i>Хвилі згубно-смертні.</i>

Символічне значення у «Заповіті» Шевченка мають і образи широкого степу й ланів широкополіх. Перший з них сповнений цього значення, бо степ, як відзначає Шевченко в поезії «*Думи мої, думи мої*», це неосяжний рідний простір, в якому козакам «*широко (...), весело/ Од краю до краю*», де вони витають, здобуваючи собі героїчну славу. В румунських перекладах його еквівальовано одним словом «*stepă*» («*степ*»), синонімічною синтагмою «*câmpie întinsă*» («*протягнута рівнина*») чи із шевченківським епітетом «*câmpie largă*» («*широка рівнина*», – Дан Дешліу, Віктор Тулбуре) або «*întinderile largi*» («*широкі простори*», – Тулбуре, 1951). Символічне значення степу, тотжне із

Шевченковим, по-романтичному відтворив той же Міхаїл Садовяну, тільки не в перекладі «Заповіту», а в зображенні жалісливої туги за нестримним степовим життям Нікоаре (Івана) Підкови в романі «*Șoimii*» («*Соколи*»): «*...prin viforul sufletesc, Potcoavă prindea câteva icoane și câteva sunete: nemărginite doruri de stepă și de viață fără de frâu de altădată, o patimă care-i turna foc pe simțuri...*» («... кризь душевну бурю Нікоаре уловлював кілька картин і відлуння кількох відгомонів: необмежену тугу за степом і за нестримним колишнім життям – пристрасті, що розпалювали його почування...», «*Șoimii*», видання 1974 р., с. 177).

Із-за «тиску» перехресної рими АБАБ варіант символу Стеліана Ґруї прямопротилежний Шевченковому, поет, мовляв, бажає бути похованим «*În străvechi gorgan /.../ La hotar de lan*» («*У прадавньому кургані /.../ В межуючому лані*»), тобто не серед степу, а скраю його. Раніше Ґруї, ще в 1952 р., можливо, з тієї ж причини «тиску» перехресної рими Міхаїл Садовяну, метафорично говорячи, місце поховання Тараса Шевченка «переніс» з українського степу ... в Дунайську рівнину Румунії Бараган, слово, яке, щоправда, написано з малої букви, і в перекладному словнику подано із значенням «степ», але воно так тривко увійшло в свідомість румунів, що його взагалі сприймають тільки як синонім назви Дунайська рівнина. Ось приклад з перекладу Садовяну: *Dac-oiu muri, într-un curgan* *Як умру, то у кургані*
Să m-astrucați în taină, *Поховайте мене таємно*
Subt brazdele de bărăgan... *Під борознами на барагані...*

Йон Козмей своїм варіантом «*Din nemărginita stepă*», складеним із 8 складів, як і в Шевченка, з наголосом на передостанньому складі (константа), прагнув передати шевченківську синтагму «*Серед степу широкого*», але це йому не вдалося, перш за все зі сторони *музичного звучання*, яке в оригіналі постає внаслідок чергування у складах голосних звуків середнього і високого відкриття е,е,е, у, и, о, о, о. Засіб використання чергування голосних різного відкриття, як відзначав румунський письменник Славіч, дуже подобався Міхаїлу Емінеску, який прекрасно володів ним (що є показником спільної *поетичної* його і Шевченкової мови). Ось приклад з його відомого вірша і майстерний український переклад Т. Масенка:

<i>Dintre sute de catarge,</i>	<i>Знову щогли залишають</i>
<i>Care lasă malurile,</i>	<i>Береги зажурені.</i>
<i>Câte oare le vor sparge</i>	<i>Скільки їх переламають</i>
<i>Vânturile, valurile?</i>	<i>Вітри, хвилі буряні?</i>

(Далі буде)

Володимир АНТОФІЙЧУК, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

ЩАСТЯ ВМЕРТИ ЗА РІДНИЙ КРАЙ

(Штрихи до портрета Дмитра Геродота)¹

Творче і громадсько-політичне життя Дмитра Геродота (справжнє прізвище – Івашина) ще лишень набирає ознак справді наукового осмислення, хоч від його початку минуло вже сто десять літ. Не заради докору, а заради істини скажу, що ми занадто довго розгойдуємося, щоби створити необхідну амплітуду узагальнення діянь наших видатних діячів, які щиро, аж до самопожертви прагнули, щоби ми були кращими, правильнішими, вільнішими у виборі та творенні особистих і суспільних цінностей, котрі б відповідали гідним людини життєвим орієнтирам і нормам.

У програмному вірші своєї єдиної поетичної збірки «Тернистий шлях», яку автору цих рядків після наполегливих п'ятирічних пошуків вдалося роздобути аж у географічно неблизькій Празі, Дмитро Геродот написав:

Для щастя у кожного мірка осібна,
І кожний по-своєму щастям горить:
Для рідного краю душа моя здібна –
Найбільшеє щастя – життя положить...²

Наведені рядки спричинені не якимось романтичними пориваннями, а чітко усвідомленою та обраною в час воєнних і політичних катаклізмів громадянською позицією людини, яка мала непересічний талант поета, публіциста, журналіста й володіла одержимістю жити і творити задля добра рідного краю і його люду. Волею долі й історії Дмитро Геродот разом з іншими українськими емігрантами опинився в Румунії. Тут він знайшов не лише життєвий прихисток, а й можливість боротися за ті політичні ідеали, яким присвятив усього себе. У міжвоєнний період він узяв на себе надзвичайно відповідальну роль одного з найактивніших організаторів фінансового, правового та культурного життя української емігрантської громади Румунії, а також своєрідного його літописця, друкуючи численні статті в різних періодичних виданнях, головню в журналі «Тризуб». Важливість цих публікацій полягає передусім у тому, що їх автор бачив проблеми українських емігрантів Румунії зсередини й розв'язував їх силою свого нескореного духу і творчої енергії.

Про Дмитра Геродота на сьогодні написано незаслужено мало. Спеціальних публікацій, які б стосувалися його життя і творчої діяльності, небагато. Серед них – статті Гната Порохівського³, Валерія Власенка⁴, спогади Ольги Порохівської-Андрич⁵, вкрай скупа інформація в «Енциклопедії Українознавства» (т. 1, с. 376) та «Енциклопедії Сучасної України» (т. 5, с. 564). До того ж в останньому виданні неправильно вказано рік народження Дмитра Геродота – 1882-ий, замість 1892-го, не зазначено дати і місця народження, дати і місця смерті, помилково наведено рік еміграції Дмитра Геродота до Румунії – 1920-ий, замість 1921-го, не подано жодних відомостей про нього після 1939 р. і т. ін.

В інших сучасних наукових публікаціях ім'я Дмитра Геродота згадується лише принагідно, як приміром, у монографіях Аліни Тимошик-Сударикової⁶ і Вадима Гузуна⁷, статтях Валерія Власенка⁸, Теофіла Рендюка⁹ та ін. Отже, спеціальних досліджень, які б узагальнювали основні віхи життєвого шляху і творчої діяльності Дмитра Геродота, на сьогодні ще не створено. Тому автор статті поставив перед собою мету на основі маловідомих джерел бодай навести штрихи до загального портрета талановитого українського поета, публіциста, журналіста й активного громадсько-політичного діяча Дмитра Васильовича Геродота (Івашина), який самовіддано боровся за національні права українського народу.

Дмитро Геродот народився 25 жовтня 1892 р. у Верхньодніпровську Катеринославської губернії (тепер – Дніпропетровської області) в родині державного службовця – начальника міського поштамту – Василя Івашина, нащадка старовинного козацького роду. Дмитро виховувався серед чудової природи степової України, землі славних запорізьких лицарів, де все ще нагадувало про славу минувшину, кликало до волі в умовах рабського становища українського народу під двоголовим російським орлом. Цілком можливо, що саме ці обставини спонукали допитливого юнака взятися за перо, щоб переливати свої роздуми в поетичні рядки. «Неволя, в якій находився український нарід, – відзначав Гнат

Порохівський, – важче всього давила, як і тепер давить тих, хто перейнятий почуттям любови до рідного народу, прагнув силою свого слова нести йому вітху та кликав його до пробудження, до самопізнання. <...> Нащадок старого запорізького роду, повний любови до всього рідного – як сучасного, так і минулого, з дитячих років закоханий в солодку мелодію рідної мови, Дмитро Геродот протепримушений був свої твори писати на мові чужій»¹⁰.

Як літератор Дмитро Геродот дебютував ліричною поезією в 1907 р. У статті Гната Порохівського стверджується, що ця першопублікація була вміщена на сторінках літературно-суспільної та політично-економічної газети «Кременчугській Голось». Однак з цим твердженням погодитися не можна, оскільки «Кременчугській Голось» почав виходити лише з 1910 р. Отже, свій перший вірш Дмитро Геродот надрукував у якомусь іншому виданні, назву якого, як і історію самої публікації, ще належить встановити.

Після закінчення реального училища в Полтаві Дмитро Геродот почав працювати журналістом у різних періодичних виданнях, серед яких Гнат Порохівський називає «Кременчугській Голось», «Кременчугское Слово», «Южанин», «Днѣпръ», «Южная Копѣйка», «Елисаветградскія Новости», а після 1911 р. – «Полтавская Рѣчь», «Полтавский День»¹¹ та ін. Але знову ж таки ця інформація потребує суттєвих уточнень, оскільки вихід названих видань не завжди збігається із зазначеним періодом.

Під час Першої світової війни Дмитро Геродот, за свідченням Ольги Порохівської-Андрич, служив адміністративним офіцером 9-го стрілецького полку 3-ої дивізії російської армії¹². Так звана жовтнева революція застала Дмитра Геродота на Румунському фронті. У квітні 1917 р. він увійшов до Арміського Комітету і став секретарем редакційної колегії фронтової газети «Воин – Гражданин», ініціював скликання Українського Арміського З'їзду. На з'їзді, який відбувся в Болграді, було обрано Українську Арміську Раду, до складу якої увійшов і Дмитро

Геродот. Коли Арміський Комітет збільшовичився, Дмитро Геродот демонстративно покинув його ряди¹³, чим продемонстрував рішуче неприйняття ідеології більшовизму і залишався вірним цьому принципу до кінця своїх днів.

Після демобілізації Дмитро Геродот влаштувався на роботу в одеський тижневик «Село», згодом – у часопис «Молодая Украина» (пізніше – «Одесская

Мысль») – видання, які підтримували українські національні ідеї. У серпні 1918 р. він відгукнувся на запрошення перебраться до Києва, де під керівництвом Олександра Саліковського почав налагоджувати вихід газети «Трибуна».

Нова справа припала до душі Дмитрові Геродоту, бо працювати в колективі, який очолював такий відомий професіонал, як Олександр Саліковський, було цікаво й почесно. За дорученням редакції у вересні 1918 р. новий член редколегії об'їхав Полтавщину, де він починав свою журналістську кар'єру, а також Харківщину. Живі враження дали чимало важливих матеріалів, які згодом у вигляді репортажів вилилися на сторінки новоствореної га-

зети, що виходила з середини грудня 1918 р. до початку лютого 1919 р. «Трибуна» мала солідний наклад (7 – 15 тис. примірників), з нею співпрацювали такі авторитетні автори, як Сергій Єфремов, Симон Петлюра, Людмила Старицька-Черняхівська та ін. Але на її видання катастрофічно не вистачало коштів. Єдиним порятунком могла стати фінансова допомога з боку уряду Української Народної Республіки. Але для цього треба було відрядити надійного гінця до Кам'янця-Подільського, на той час тимчасової столиці УНР. Це надскладне завдання випало виконати Дмитрові Геродоту. На початку вересня 1919 р. він прибув до міста над Смотричем, але лише 13 листопада із чеком на 100 000 карбованців він вирушив назад до Києва. 26 листопада чек було передано Олександрові Саліковському, але скористатися грошми через воєнні події вже не вдалося¹⁴.

(Продовження на 10 с.)

Дмитро Геродот. 1930-ті рр.

ЩАСТЯ ВМЕРТИ ЗА РІДНИЙ КРАЙ

(Продовження з 9 с.)

9 червня 1919 р. Дмитро Геродот одружився із Сарою Маргуліс, єврейкою за походженням, яка ще до заміжжя 22 січня 1919 р. перейшла на православ'я й обрала собі нове ім'я – Антоніна¹⁵. У любові, злагоді і взаємодопомозі вірне подружжя прожило до кінця свого віку.

Після поразки українських визвольних змагань Дмитро Геродот разом із дружиною 3 квітня 1921 р. емігрував до Румунії. У Бухаресті він активно співпрацював з Українською Дипломатичною Місією під керівництвом Надзвичайного і Повноваженого Посла УНР Костя Мацієвича, обіймаючи посаду редактора Українського Інформаційного Агентства «Українтаг», а відтак – і консула. Крім того, Дмитро Геродот з головою поринув у роботу, спрямовану на захист матеріальних, моральних і культурних інтересів українських емігрантів. За ініціативи Костя Мацієвича в Бухаресті було утворено Філію Асоціації українських емігрантів. Її президентом став сам Кость Мацієвич, віце-президентом було обрано Василя Трепке, секретарем – Дмитра Геродота, а бухгалтером – Олександра (Леся) Долинюка. Дмитро Геродот увійшов до складу керівних органів багатьох товариств українських емігрантів Румунії, зокрема, як секретар Громадсько-Допомогового Комітету, голова Комітету із вшанування пам'яті Симона Петлюри, член управи товариства «Згода» та ін.

Не полишав у цей час Дмитро Геродот і поетичної та публіцистичної творчості. Коли зусиллями Симона Петлюри було засновано журнал «Тризуб» – один із найвпливовіших періодичних друкованих органів укра-

їнської еміграції 1920-1940-х років, який виходив у Парижі (1925 – 1940 рр.), – Дмитра Геродота спочатку призначили технічним уповноваженим часопису від Бухареста, а згодом він був зарахований до штату журналу, з чим його функція розширилася як представника видання у всій Румунії. За час виходу «Тризуб» опублікував майже 140 статей, які стосувалися життя українських емігрантів Румунії, переважна більшість із яких належала перу Дмитра Геродота.

На 23 квітня 1927 р. припало 20-річчя літературної праці Дмитра Геродота. Цей своєрідний ювілей українська громада Бухареста урочисто відсвяткувала 21 травня в залі «Трансільванія», про що докладно розповіли журнал «Тризуб»¹⁶ і чернівецька газета «Хліборобська Правда»¹⁷. На численні привітання ювіляр відповів словами щирої промови, зокрема від-

значивши: «Віддати Батьківщині всі свої сили, весь запас своєї енергії, всі найліпші та найшляхетніші почуття і весь вогонь своєї палкої вдачі – це для мене найбільше щастя, це імпульс і мета мого життя. Бачити Україну незалежною й прийняти участь в прийдешньому урочистому святі й остаточного державного відродження – це найвища нагорода, якої я хочу, якої я вимагаю від своєї долі»¹⁸.

Через газету «Хліборобська Правда» Дмитро Геродот сердечно дякував «усім українським організаціям, установам та окремим особам», які двадцяту річницю його літературної, журналістської та громадсько-політичної діяльності зробили для нього «правдивим незабутнім святом». Зворушений до глибини душі, він відзначав: «Отримані мною щирі та теплі привітання, адреси і навіть цінні подарунки – все це для

Антоніна Івашина – дружина Дмитра Геродота

Дмитро Геродот у Бухаресті

мене ті приємні несподіванки, які яскравим промінням світлитимуть мені на моєму життєвому шляхові при дальшому виконванні обов'язків кожного сина України: «Жити і працювати для України»¹⁹.

У зв'язку із сорокаліттям письменницької діяльності Ольги Кобилянської, яке планувалося відзначити 27 листопада 1927 р., славетну буковинку від імені української еміграції Румунії привітали Громадсько-Допомоговий Комітет, Союз українських жінок Румунії, Філія Українського Товариства Ліги Націй та Перше Українське ощадно-позичкове товариство «Згода». Однак через несподівану смерть прем'єр-міністра Румунії Іонела Бретіану ювілейні урочистості перенесли на 18 грудня. Проте письменницю в її 62-ий день народження вітали численні делегації. Із Бухареста на цю оказію прибув секретар Громадсько-Допомогового Комітету Дмитро Геродот. Вручаючи імениниці букет білих хризантем, він сказав: «Хай ці квіти будуть символом того, що все, що було тяжкого й неприємного, безповоротно минуло. Дальший же Ваш шлях має бути усипаний лише квітами та бути таким ясним

та веселим, як ці хризантеми»²⁰. З привітанням до письменниці звернулися також голова товариства «Жіноча громада Буковини» Ольга Гузар, художник Євсей Ліпечкий та інші гості. Коли присутні встали, щоб виголосити тости, Дмитро Геродот промовив: «Більшість української еміграції в Румунії складається з бувших вояків. Під примусом обставин вони замінили свою бойову зброю на мирні робітничі станки. Але стоячи біля них, вони з напруженням прислухаються, чи не доносяться вже часом з батьківщини згуки бойової сурми. Ніхто не може оцінити так зброї, як вояки. Знаючи, яку разючу силу має гостра зброя художнього щирого слова, вони вітають Вас як натхненного великого мистця цієї зброї слова й бажають Вам многая літа. Вони знають, що не тільки меч, але й слова здобудуть нації права». <...> З усмішкою на устах ювілятка дякує і в її темних очах, що зберегли молоду силу, блищать вогні приємного зворушення»²¹. Від імені української еміграції Румунії Дмитро Геродот вручив письменниці 1500 леїв.

(Далі буде)

Примітки

¹ Автор щиро дякує п. Ользі Порохівській-Андрич за можливість використати в цій статті фото та інші матеріали, що стосуються життя і творчої діяльності Дмитра Геродота.

² Геродот Д. Тернистий шлях (Збірка поезій) / Дмитро Геродот. – Чернівці: Меркур, 1929. – С. 5.

³ П[орохівський] Г. Дмитро Геродот (До 20 роковин літературної праці) / Гн. П[орохівський] // Тризуб. – 1927. – Ч. 20 (78). – 15 трав. – С. 18 – 20.

⁴ Власенко В. Публікації Дмитра Геродота на сторінках паризького тижневика «Тризуб» / Валерій Власенко // Вісник Центрального державного архіву зарубіжної україніки. – 2012. – С. 97 – 108.

⁵ Див., наприклад: Порохівська-Андрич О. Дмитро Івашина-Геродот (Спогади): машинопис / Ольга Порохівська-Андрич // Особистий архів автора статті. – 6 с.

⁶ Тимошик-Сударикова А. Паризький журнал «Тризуб». 1925 – 1940 роки: формування та функціонування: монографія / Аліна Тимошик-Сударикова. – К.: Наша культура і наука, 2013. – С. 28, 82, 191.

⁷ Guzun V. Hnat Porohivski / Vadim Guzun. – Cluj Napoca, 2013. – P. 164, 222 – 223.

⁸ Власенко В. Шевченківські свята міжвоєнної української еміграції в Бухаресті / Власенко В. М. // Особистість, суспільство, держава: проблеми минулого і сьогодення: Зб. мата тер. Міжнар. наук.-практ. конф.: У 2 ч. – Ч. 2. – Т. 1. – Суми – Курськ, 2014. – С. 69 – 74; Його ж. Правове становище міжвоєнної української еміграції в

Румунії (міжнародний аспект) / Власенко В. М. // Сумська старовина. – 2014. – XLV. – С. 29 – 36.

⁹ Рендюк Т. Українська військова та політична еміграція в Румунії у міжвоєнний період: невідомі сторінки історії діаспори / Теофіл Рендюк // Україна дипломатична. – 2011. – Вип. 12. – С. 936 – 954.

¹⁰ П[орохівський] Г. Дмитро Геродот (До 20 роковин літературної праці), с. 18.

¹¹ Див.: Там само.

¹² Порохівська-Андрич О. Дмитро Івашина-Геродот (Спогади), с. 1.

¹³ Див.: П[орохівський] Г. Дмитро Геродот (До 20 роковин літературної праці), с. 19.

¹⁴ Див.: Геродот Д. Пелюстки минулого (Світлий пам'яті Ол. Саліковського) / Дмитро Геродот // Тризуб. – 1926. – Ч. 55. – 28 листоп. – С. 13 – 16.

¹⁵ Див.: Порохівська-Андрич О. Дмитро Івашина-Геродот (Спогади), с. 1.

¹⁶ Див.: П[орохівський] Г. Лист із Букарешту / Г. П-кий // Тризуб. – 1927. – Ч. 24 (84). – 5 черв. – С. 18 – 19.

¹⁷ Див.: Українські справи. Ювілей Дмитра Геродота // Хліборобська Правда. – 1927. – Ч. 4. – 26 черв. – С. 3 – 4.

¹⁸ Там само, с. 3.

¹⁹ Геродот Д. Лист до редакції / Дмитро Геродот // Хліборобська правда. – 1927. – Ч. 5. – 12 лип. – С. 3.

²⁰ До ювілею Ольги Кобилянської (Лист з Румунії) // Тризуб. – 1928. – Ч. 1-2 (107-108). – 1 січ. – С. 37.

²¹ Там само.

Євсебій ФРАСИНЮК

Г. С. СКОВОРОДА: ПІСНЯ 29-а – «ПРИСТАНИЩЕ» ПРАВДИ...

Укінець такого: «Повели бурі» та інше. «Хто ж це такий, що вітрам і воді повеліває і вони слухають його?»

(Лука: 8-25)

**Човник мій вихр бурі хитає,
То в бездну, то вгору кидає!
Ах, нема мені миру
І нема навкліра.
Се море мене пожирає!**

**Гора до неба здіймає,
Друга до бездна кидає,
Надія спливає,
Душа іще зає.
Жду – і се не помагає!**

**О пристанище безбідне,
Тихе, сладке, безнавітне!
О Маріє сине!
Ти будь єдиний
Кораблю моєму берегом.**

**Ти спіши в моїм кораблі,
Встань! Почуй плач мій!
Ах, зажажи морю,
Поміч дай мені скору!
Ах, встань, моя славо!**

**Спаси мене від напасті,
Смири душі тлінні страсті,
Ці дух мій мучать,
Життя гірчичать.
Спаси мене, Петра, молюся!**

**Складена 1875 року, вересня,
17 дня, в селі Великім Бурлюці.**

**На основі оригіналу
та перекладу В.Шевчука
упорядкував
Євсебій Фрасинюк**

Пісня 29-та відноситься, вважаємо, до прадавньої, відомої і постійно діючої теми Піднесення і Падіння, в координати якої входять як траєкторії життя-буття кожної людини зокрема, так і кожної народності, а кінець-кінцем всіх людських цивілізацій. Вписуються в цей процес всі вияви нашого живого світу, бо підлягають вони загальному закону пульсації всіх складових Всесвіту.

Всупереч тому, що кожна людина перевіряє власним життям закон Піднесення і Падіння, що усвідомлює в кожному Піднесенні зародок Падіння, а в кожному Падінні народження зернини нового Піднесення, не кожна людина схильна проникати в таїни цього космічного руху-енергії і шукати-знайти Правдивий хід життя в обох ситуаціях, а часто оцінює своє Піднесення тільки як власну заслугу, а в Падінні шукає і взагалі знаходить причини іззовні себе.

Григорій Сковорода пропонує своєму ближньому зважити на зернину Христового вчення як єдиного Правдивого «пристанища» для бурі/долі людини.

Структуру Пісні 29-ї складають п'ять п'ятивіршів. В нумерології цифра п'ять означає зміну, архетипом якої є бунтар. Прокоментувати цю нумерологічну символіку можна так: Як Піднесення, так і Падіння є головними змінами в житті-бутті людини; Падіння, головне, сприймається драматично, подеколи трагічно, тому що людина дуже рідко «повстає» бунтарем проти власних перевищень, помилок, немічностей і таким ставленням не знаходить Правдивого виходу-«пристанища» для «вихрів» долі, не шукає в собі «навкліра» корабля-життя, напрочуд тому, ЩО ВІН ІСНУЄ!..

Першими двома строфами цього лірико-розміслюючого тексту Сковорода створює так звану класичну алегорію частих життєвих піднесень і падінь в екзистенційній траєкторії людини. «Човник» доленосного буття здається зовсім немічним в постійно бушуючій морі людського існування: «Човник мій вихр бурі хитає, / То в бездну, то вгору кидає! / Ах, нема мені миру / І нема навкліра. / Се море мене пожирає!» Зображення відповідає бароковому світобаченню, його ідейному підложжю «Марноти марнот (Vanitas vanitatis)», присутньому в духовному розвитку XVIII-го століття і в Україні.

Поетична синтагма побудована на основі антонімічних понять – То в бездну..., то вгору – створює драматичну картину непередбачливості динаміки буттєвого просування людини. Вживанням вигуку «Ах» та особового займенника «мені» поет максимально посилює тиск власного душевного неспокою, але, здається, не з причини розміру стихії, а з тієї, що «нема» життєвого керманіча-«навкліра», через що «Се море ... пожирає» його. Семантичний наголос в останньому рядку паде на вказівковий займенник «се», що підтверджує таку істину: життєві стихії «пожирають» тих людей, котрі не знаходять Правдивого «пристанища» для свого існування.

Друга строфа повторює алегоричне зображення життєвої бурхливої долі людини, а повторення, взагалі, посилює ознаки чи

діяння і, внаслідок цього, душевний стан ліричного «Я» сягає ступеня розпачу: «Гора до неба здіймає, / Друга до бездна кидає, / Надія спливає, / Душа іще зає. / Жду – і се не помагає!» Слід зауважити, що всі дієслова цієї строфи вжиті в теперішньому часі дійсного виду, а це підтверджує констатацію, що діяння розвиваються, вони не є закінченими. Інтенсивність переживання сягає критичної межі «або-або...» Свідомий і переконаний в його призначенні знаходити і вказувати істину людині, український мислитель вбачає шлях виходу і в останньому рядку повторює, покладаючись на семантичну інверсію, його концепцію «життя – це рух». Перший крок до виходу із стихії життя – це не «ждати»-стояти, а діяти...

Третьою строфою за допомогою антитези Сковорода створює зображення «пристанища» у «вихру бурі» життя, і вказує дорогу до цього: «О пристанище безбідне, / Тихе, сладке, безнавітне! / О Маріє сине! / Ти будь єдиний / Кораблю моєму берегом». Серія чотирьох атрибутів-епітетів до іменника «пристанище» переконує в тому, що існує такий вихід, а його головні риси – це відсутність бід та будь-яких перепон до нього, а це стелить життю блаженну путь.

Не важко запримитити, що український поет-мислитель-віруючий вживає метонімію для вказування дороги-«пристанища» – «О Маріє сине!» – і це, мабуть, щоб акцентувати ті діяння Втіленої Правди Божої/Ісуса Христа, які є суто притаманні людині і **можливі для неї**: говорити Правду, діяти в дусі Порядку, простити, допомагати, стримуватись, любити, бути смиренним... Рішення обрати таку життєву путь стає запорукою осягнення спасаючого «берега» власним «кораблем». Варто зауважити і такий нюанс: без «навкліра»-керманіча доля людини – це «човник» серед бурі моря, а з ним стає вже «кораблем»!..

В наступній строфі ліричне «Я» поета входить у пряме відношення до Божої Правди способом пізнання самого себе та на основі біблійного мотиву «повеління» стихіям (бурі, морю): «Ти спіши в моїм кораблі, / Повстань! Почуй плач мій! / Ах, зажажи морю, / Поміч дай мені скору! / Ах, повстань, моя славо!» Це відношення набуває принаймні три форми: відкриття Божої Правди в собі, у власному житті-«кораблі», благання про поміч та захоплення-милування перед правдивим виходом. Особливе значення тут має вживання двічі дієслова у наказовому способі дії – «Повстань» – у значенні підняття-бунтування внутрішнього ества ліричного Я до діяння, до такої боротьби, яка знаходить Правдиву путь життя. Вживання в даній строфі чотирьох кличних звернень та двічі вигуку «ах» надає емоції зустрічі з Правдою незрівняної потужності, поет-віруючий вважає це основою і осягненням найвищої слави свого буття.

Зверненням-благанням до Втіленої Правди український поет-мислитель-віруючий і закінчує свій лірико-

розміслюючий дискурс, в ній він бачить своє спасіння у формі наслідування її вчень, які певно вплинуть на зміцнення енергії власного ества в боротьбі проти власних «тлінних пристрастей». Саме вони є причиною того, що людина попадає у «вихрі» життєвого моря, саме вони є причиною життєвих «мук» та «гіркоти»: «Спаси мене від напасті, / Смири душі тлінні страсті, / Ці дух мій мучать, / Життя гірчичать. / Спаси мене, Петра, молюся!»

Окремого коментарю вимагає останній рядок, головню вживання слова «Петра» у формі власного іменника. На перший погляд здавалося б, що ліричне «Я» звертається до Петра – одного із апостолів Ісуса Христа. Але, згідно з біблійним баченням, Спасителем названо тільки Ісуса Христа Сина Божого, і молити про спасіння апостола Петра не відповідає християнській догматиці, тим більше з таким глибоким обізнанням Сковорода у символіці Святого Письма.

Як досконалий знавець латині український філософ вживає слово «Петра» як власний іменник, посилаючись на латинське «Petra = камінь», надаючи йому метафоричного значення «солідної, нерозрушної основи», якою вважає саме Ісуса Христа та Його вчення у християнській релігії, і саме Йогого молити про спасіння!..

Верховна Мудрість облагороджує кожную людину певною здібністю і задля збереження гармонії в міжлюдському світі. Це спостереження-переконання Сковорода стало однією із основних його філософських засад, названу «наслідування сродної праці», в якій він вбачає і щастя людини, і славу, і вічне продовження людського роду. І навпаки, ненаслідування сродної праці, а головню наслідування праці без поклику до неї, стає причиною життєвих мук, «вихрів» долі, твердить український мислитель.

Надійним «пристанищем» людини у вияві особистого значення в людському світі є, незаперечно, сродна праця кожної людини зокрема, але, без етико-моральних відносин в цьому світі, основаних на Правді і Порядку, людина не зможе ні-ко-ли вповні виявити власну особистість, бо зайві зусилля завжди руйнують... Сковорода вважає, що основою основ в гармонійному функціонуванні Всесвіту, включно і нашого, є Правдиве вивчення Біблійних притч, всієї Біблійної символіки, яку називає третім світом – після макрокосмосу та мікркосмосу (ество людини), а зокрема символіки Христового Втілення та Воскресіння.

Щодо Воскресіння Христового, на жаль, християнський світ, і не тільки, зосереджується, здається, більше над «таїною» появи матеріального світла, чим світла Правди і Порядку в людському світі, до «пристанища» котрого б спішили всі людські «човники» і «кораблі»...

Іван КІДЕЩУК

МОЛИТВИ І ПСАЛМИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: 3. «О МИЛИЙ БОЖЕ УКРАЇНИ!» – МОЛИТВА-БЛАГАННЯ ІЗ ПОЕМИ «ГАМАЛІЯ» АБО ВСЕНАРОДНЕ ЛАМЕНТО ПОНЕВОЛЕНИХ КОЗАКІВ ЗА ВОЛЮ І ГІДНІСТЬ ЛЮДИНИ

*Тільки у Скутарі, в склепу, не дрімають
Козаки сердеги. Чого вони ждуть?
По-своєму Бога в кайданах благають,
А хвилі на той бік ідуть та ревуть.*

*«О милий Боже України!
Не дай пропасти на чужині,
В неволі вольним козакам!
І сором тут, і сором там –
Вставають з чужої домовини,
На суд твій праведний прийти,
В залізах руки принести
І перед всіми у кайданах
Стать козакові...»*

Творчість Тараса Шевченка часто навчає жити молитвою і линути духом до неба, до Господа Бога на розмову, щоб постійно виховувати у наших естві духовне задоволення, саме те, найпотрібніше нам, християнам, блаженство душі. Це найкраща підпора у нашій діалозі з Богом та ближніми нашими, тому що молитва – єдина й самодостатня потіха душі нашої і єдина підпора в Бозі-захисникові нашому, що завжди дарує той найщасливіший, вільний стан нашого втілення на землі, з яким ми приходимо на світ і потребуємо вертатися додому, в небеса.

Із християнської традиції відомо, що кожне горе на світі гаситься і тамується тільки молитвою – це єдиний рятівний посередник між людьми і Богом, якого античний філософ неоплатоніст Плотін вважає достатнім і стверджує: «Я вдоволюся внутрішньою службою Богові – молитвою...» (див. «Еннеади», Київ, 1995), бо ж молитва в Бозі – очиститель і рятівник наш. Григорій Сковорода теж навчав молитвою підкорятись Божій волі: «не ставай ніколи проти Бога, а все радуючися, завжди дякуючи – молися», і попереджав: «Церква Божа всередині нас. Щастя в серці, серце є любов, любов же у законі вічного» («Переддвер'я», глава 1). У свою чергу, вірний християнин Шевченко завжди душею підкорявся Божій волі і прохав нас молитись тільки єдиному Богові:

*Моліться Богові одному,
Моліться правді на землі,
А більше на землі нікому
Не поклоніться. («Неофіти»)*

На протязі віків для українського народу і для всіх боголюбів молитва довелась захисною і рятівною

духовною практикою в шуканні Божого милосердя, порятунку – застерігав, немов пророк, Шевченко: «Роботящим умам, / Роботящим рукам / Перелоги орать, / Думать, сіять, не ждаты / І посіяне жать / Роботящим рукам» («Тим неситим очам»).

В героїчній поемі «Гамалія» (1842), що прославляє визвольну боротьбу українського козацтва з-під турецького ярма, поруч символічного героя-визволителя Гамалії і незнайомих героїв, борців за волю й незалежність України Шевченко представляє символічно в українській літературі вирішальну роль всеукраїнської молитви, за допомогою якої полонені козаки в Скутарі (Туреччині) і, певне, їх побратими виблагали у Бога милосердя, та разом з ватажком Гамалією вони притопчуть бусурманів, звільнившись на славу Бога та славу України.

Глибоковіруючий поет-романтик, нащадок великих князів Київської Русі із золототерхми церквами і монастирями, відчував у своїй крові і душі християнське відлуння великих предків Св. Володимира Великого, хрестителя Русі (988 р.), відчував традиційну відданість свого народу церкві і християнській вірі, зокрема, козацтву, окутаному безсмертною славою в боротьбі за волю України, а про молитовність «красного і прекрасного» роду свого свідчить в цілому «Кобзар». Тому героїчна поема «Гамалія» наполягає на темі всенародної молитовності, її безмежній духовній цінності та рятівній ролі в релігійній практиці мирян, як переконує козацька молитва в Скутарі, якою хвилі моря і Дніпра сповіщають про горе і беззаконня, що чиниться над вірними християнами: «...не дрімають / Козаки сердеги. Чого вони ждуть? / По-своєму Бога в кайданах благають, / А хвилі на той бік ідуть та ревуть». На поклик Божий, – переконаний поет-романтик, – відзивається мати-Україна і козацтво Хортиці на чолі з хоробрим ватажком Гамалією, які вирушають «скаженим» морем на байдаках виручати від ганебної смерті козаків з кайданів, щоб не вставали «в срамоті» на Суд Божий з «чужих домовин» за молитвою-ламенту полонених козаків: «О милий Боже України! / Не дай пропасти на чужині / В неволі вольним козакам / І сором тут, і сором там – / Вставають з чужої домовини, / На Суд Твій праведний прийти, / В залізах руки принести / І перед всіми у кайданах / Стать козакові...».

Зневага і лють до османців породила в Румунії та Україні народні балади про невмирущого Грую Новака, Байду (Вишневецького) та Івана Підкову,

яких використали Шевченко і Міхаїл Садовяну у своїх творах («Іван Підкова» і «Гамалія» – перший, «Nicoară Potcoavă» – другий), прославляючи в романтичному стилі легендарних борців за волю й незалежність наших сусідніх країн. Так звертання-скарга до Бога українських козаків у Шевченка набирає всенародний характер ламентативної вільних людей, засуджених погинути на чужій землі у моральній срамоті, тим більше, що в українського козацтва існував лицарський код гідності перед смертю, як в усіх лицарів світу, якого турки не поважали, і саме цей мотив волі і гідності людини, що визначається у Св. Письмі, пробуджує молитвою Боже милосердя.

Тому і в Шевченка закріплюємо відгуки з біблійного псалма 94 про зухвалість ворогів і їхнє приниження Бога, бо «Топчуть народ Твій і гноблять Твою спадщину» (Пс. 4:5). Лагідне звертання «О милий Боже України!» нагадує у Шевченка Псалом 93 про любов Господа до свого народу: «Господь любить свої люде, / Любить, не оставить, / Дожидає поки правда / Перед ними стане» («Кобзар», К. 1987 – «Псалми Давидові», с. 278), яким переконує український народ, що любов – це результат постійних молитов у слов'янським Єрусалимі – Печерській Лаврі, та в церквах та монастирях України, де ніч і день возносяться молитви до небесного Батька в благанні захистити свій народ від беззаконня безбожних: «Мені Господь пристанище, / Заступником буде / І воздасть їм за діла їх / Кроваві, лукаві, / Погубить їх, і їх слава / Стане їм в неславу» (*Там само*). Цей висновок співпадає з біблійним утвердженням за свідченням єврейського царя Давида: «Але Господь – мій захист, / Мій Бог – скеля прибіжища мого. / Він наведе на них їхню безбожність, / В їх власній злобі їх погубить – / Погубить їх Господь, Бог наш». (Пс. 94:22-23) – це визначає впевненість псалмоспівця у рятівній силі Бога і віру українського народу та козаків-борців за волю, саме тому в скрутній становищі мольба проводилась у надії на небесну допомогу, тим більше, що в неволі «вольні козаки», крім страшної ганьби й сорому на чужій землі та сорому від своїх побратимів, що попали живими в полон, переживали ще при їхнім житті посмертну драму-трагедію поневолених, які встануть на чужій землі в залізних кайданах з чужої домовини на Суд Божий, а це – кульмінація поеми в духовному плані, коли Шевченко, парадоксально, переносить конфлікт в уявний світ потойбічності, де сам Бог судитиме зухвалість ворогів за беззаконня над уярмленими християнами, що боряться за волю і гідність людини, бо Господь обдаровує нас на ціле життя благословенням, на яке ніхто на землі не сміє зазіхати. Таким чином, поет за допомогою молитви плекає ідею волі і гідності людини та перемоги над національними ворогами України через боротьбу та благословення Боже. Козацька молитва у Шевченка служить справжнім динамізатором подій в об'єктивному і духовному планах, тому що саме в час молитви відзивається Божа благодать: з України

прибуває Гамалія з хоробрими запорожцями, які помстять яничарам та скупають у вогні Скутару, розбіють тюрму і кайдани, наберуть у свої байдаки чимало багатства, украденого ворогами, і сховаються за гори-хвилі моря з переможною, жартівливою піснею на устах: «Ой приїхав Гамалія / Аж у ту Скутару, – / Сидять браття-запорожці, / Дожидають кари, / Ой як крикнув Гамалія: / «Браття, будем жити, / Будем жити, вино пити, / Яничари бити, / А курені килимами, / Оксамитом крити!»

Драма-трагедія полонених козаків і навіть їх побратимів переживається з молитви-ламентативної прямо в пекельний розвиток дії – апокаліпсисом загрожують гармати, палаючі вогні, летючі козаки: повсюди смерть, падають кайдани і «вилітають сірі птахи» на волю «невольні козаки» (кульмінаційний момент), щоб за короткий час «з пожару люльки закурити» і з піснею спокійно забратись байдаками на Україну, веселі й щасливі, буцім-то й не воювали (розв'язка). Запам'ятовуємо, як технікою народного епосу Шевченко сплітає сюжетні канви, що пересікаються несподіваними стильовими антитечними елементами романтики: горе-веселість, молитва-розпач, пекло-рай, гульба, сміх і повага до їхнього ватажка-визволителя Гамалії, до незабутніх гетьманів Петра Сагайдачного та Івана Підкови – творців слави України, все в атмосфері доброї волі, не без іронії проти поганських бусурманів з Візантії, що не доганяють героїв славної Козаччини, боячись світла християнської віри: «...щоб Чернець / Не засвітив Галату знову», певне, молитвами і щоб не повторився інший розгром (звертання до Петра Сагайдачного і його героїчних походів на ворогів у першій чверті XVII-го ст. до Кафи, Синопу, Москви, Царгороду і інших місцевостей), мається на увазі узагальнення ченців українських монастирів (не релігійний чин славного гетьмана, що й не існував!), які молитвами проситимуть Божого захисту, щоб згадати і попередити про силу віруючих християн і принести світло правди та волі в Галату-передмістя Стамбула.

Поема «Гамалія», як і вся творчість Шевченка – надто актуальні, тим більше, що йдеться про славні часи козащини і їхню непобориму, охоронну, святу війну за волю й незалежність України, їхню непохитну віру в Господа Бога, релігійність, яка і сьогодні потрібна, щоб виручити український народ з-під московського зазіхання, відстояти волю й незалежність України. Отож Шевченко навчав і продовжує навчати свій народ жити за Св. Письмом, єдиною основою духовних координат між Небом і Землею, між Богом і Людиною, бо тільки в любові до Бога, в братній любові, християнським єдинодумством та милосердям рятується людина і заслуговує Спасіння Христове. Своїми молитвами поет-романтик черпає пророчі слова і згідно з Господнею волею плекає віру у Всемогутнього, щоб Його благословення принесло довгождану волю й незалежність, мир і оновлення життя на Україні.

Сара-Марта ДЯК

ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА У КЛУЖІ

На святкуванні 203-річчя від дня народження українського поета Тараса Г. Шевченка, на факультеті іноземних мов, відділ української мови та літератури, у Клузькому університеті імені Бабеша-Бойоя за фінансовою підтримкою Союзу українців Румунії, були представлені не тільки роботи про життєвий шлях і творчість письменника і художника. Шевченко був описаний як символ української народної душі, борець за долю українського народу.

Олесь Гончар, український письменник ХХ століття, сказав: «Шевченко – це той, хто живе в кожному з нас. Він – як сама душа нашого народу, правда і щира... Поезія його розлита повсюдно, вона в наших краєвидах і в наших піснях, у глибинних, найзаповітніших помислах кожного, чий дух здатен розвиватись». Але про великого Кобзаря писали не тільки наші поети і письменники, а й представники всього світу. Президент США Джон Кеннеді висловив свою шану до поета, кажучи: «Я радий, що можу додати свій голос до тих, що вшановують великого українського поета Тараса Шевченка. Ми вшановуємо його за великий вклад у культуру не тільки України, яку він дуже любив і так промовисто описував, а й культуру світу. Його творчість є благородною частиною нашої історичної спадщини». В свою чергу німецький письменник, поет, філософ А. Курелла оцінив рівень поета словами: «Тарас Шевченко не має рівних у світовій літературі». Румунський письменник і перекладач Е. Камілар: «Його геній розрісся, як дерево, простягнувши крону над віками», турецький прозаїк, сценарист, драматург і основоположник турецької революційної поезії Н. Хікмет: «Поки б'ються серця людей, звучатиме й голос Шевченка», польський літературознавець, професор, дослідник М. Якубець: «Він був найбільш народним поетом з усіх поетів світу. Поезія Шевченка була єдиною і неповторною. Немає для неї відповідника в світовій літературі».

На моє переконання, Тарас Шевченко – один з найпалкіших борців за долю українського народу. Він боровся, але не проливав крові. Його зброєю були перо та слово. Шевченко об'єднував навколо себе українців з усього світу, зігріваючи їхні серця та закликаючи до боротьби за найцінніше: за родину, державу, суспільство, народ. Вірші Кобзаря пройняті глибокими почуттями, вірою в любов, у перемогу та у свій народ.

Неабиякий малярський талант митця розкрила у своїй роботі першокурсниця Монастирліу Олександра. Вона підкреслила його майстерність у створенні картин і те, що він займає одне з найпочесніших місць в українському образотворчому мистецтві. Описуючи Шевченкові картини, авторка показала не тільки його найпопулярніші праці, а й створені ним образи: природу у свіжих і насичених кольорах, чи жінку як символ українського роду і її трагічне становище, тощо, а також наголосила, що Шевченко в своїх творах «розкрив життя і побут простого люду, служив його інтересам, не тільки повідав про тяжку долю і працю людини, але й показав її зовнішню красу, яка збагатила цей світ». Гадаю, кінцевий висновок Олександри – глибокий і правдивий: «краса і правда врятує таке недосконале, важке й водночас прекрасне життя».

З XIX ст. у кожній українській хаті висить портрет письменника. Чи може бути якимось краще свідчення любові українців до їхнього Тараса? У кожного з нас в серці пломеніє любов. Серце Тараса Григоровича було переповнене цим почуттям. І перш за все – любов'ю до Вітчизни, яка протягом століть була порубана шаблями в дикій люті нашими ворогами.

Часто, коли ми дивимось у минуле, нас пронизує почуття жалю: стільки втрат, поразок, людського болю і страждань. Про все це не раз так сильно говорив геніальний митець. Та в той же час доля і досягнення цього убогого хлопчика-сироти, який пережив

чи не найстрашніші випробування долі, але не перестав творити, доводять, що можна вдосконалювати себе у будь-яких умовах і змінити шлях свого народу; досягнути перемоги над долею і використати історію для створення кращого майбутнього. То ж немає смислу судити історію. Краще пам'ятаймо, що минуле створює теперішнє, а сьогоднішня – майбутнє.

На мій погляд, Шевченко, як ніхто інший, вчить нас створювати майбутнє – вимряти його і прикласти всі свої сили до здійснення цієї мрії. Він боровся за скасування кріпосництва, вселив почуття гордості українцям за свою історію, за те, ким вони є. А ще – переконав не одне покоління у можливості жити у вільній і квітучій Україні.

Не журіться про минуле, а мрійте про майбутнє і налаштовуйте себе на позитивний результат. Кожна думка має велику силу. Будь-яка ідея, мрія про майбутнє повинна бути позитивною, бо від цього залежить результат! Мрійте тільки про хороше – це наше майбутнє, майбутнє наших дітей, Вітчизни, людства, планети. Будьте Творцями Майбутнього! Таких не вистачає, весь світ їх потребує! Разом зможемо не повторювати помилок минулого, прожити гарне, мирне теперішнє і, звісно ж, створити чудове Майбутнє!

Тож, діймо вже сьогодні! Ми – нова сторінка історії. Про наше життя напишуть підручники, художні твори...

Галина ФЕСЮК,

начальник відділу культури і туризму Жовківської районної державної адміністрації,
член правління Української Асоціації Письменників західного регіону

Іван Кіденщук: «Українці Румунії – палкі шанувальники творчості Тараса Шевченка»

В неділю 26 березня у приміщенні 58 Будинку офіцерів для військовослужбовців Львівського гарнізону відбулося літературне засідання Української асоціації письменників Західного регіону, на якому письменники провели тематичний вечір «Останній шлях Кобзаря». Захід підготувала член правління УАПЗР Людмила Пуляєва спільно із працівниками бібліотеки 58 Будинку офіцерів, що представили книжкову виставку, а також продемонстрували відеофільм «Розповіді про Шевченка».

У тематичній літературній зустрічі взяли участь члени військово-патріотичного клубу творчих зустрічей «Голос».

Розпочинаючи захід, Людмила Пуляєва – журналіст і поетеса, представила присутнім добірку матеріалів про «Останній шлях Кобзаря», в контексті яких яскраво розкрила спогади відомих людей про останні дні життя і посмертну дорогу на батьківщину. 58 днів пролежало тіло Шевченка на чужині, доки Михайло Лазаревський не спричинився до повернення праху поета в Україну. 10 днів колісниця їхала до Києва. І ось домовина із тілом Шевченка приїхала до церкви Різдва Христового. Опісля Григорій Чистахівський домігся, щоб Шевченка було поховано у Каневі, там, де заповів собі місце поет. Так виповнилася воля Божа і бажання Пророка України Тараса Григоровича Шевченка.

Про земну втрату непересічної особистості, але збереження історичної пам'яті про поета, художника, пророка, що вмів глибинно

бачити майбутнє, наголосила член правління УАПЗР, письменниця Галина Фесюк та прочитала авторський вірш «До Тебе, Тарасе, на прощу іду».

Про шанування творчості Шевченка українською діаспорою і загалом громадськістю на теренах Румунії розповів громадський діяч з Румунії Іван Кіденщук, літератор, фольклорист, книга якого «Наш Шевченко» стала справжнім відкриттям про румунське шевченкознавство. Зрештою, видання розкриває роздуми автора про вічні цінності: любов до України і мови, славетної історії, одвічної боротьби поколінь українців за націєтворчі, омиті кров'ю ідеали Волі та Соборності, що є основоположними і для творчості Шевченка.

Авторські поезії, приурочені Тарасу Шевченку, прочитали поети Наталя Калиновська, Ліліана Косоновська, Олеся Франко, Іван Гентош.

Кріна ГРІНЬ

«ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ ВЕЧІР» З НАГОДИ 203-Ї РІЧНИЦІ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПОЕТА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

29 березня в Університетському будинку в Бухаресті відбулося святкування з нагоди 203-ї річниці з дня народження великого українського поета Тараса Шевченка. На свято, яке було організоване

Бухарестським СУР-ом, з'їхалися художні колективи не тільки з Румунії, а й із України. Так, для участі у «Шевченківському вечорі» в Бухарест прибули народний ансамбль «Веселка» і танцювальний ансамбль «Канарейка» з України; «Негостинські квіти» із Буковини та «Голос Українців» із Банату. З самого ранку гості столиці поїхали в парк Герестреу до пам'ятника Тарасові Шевченку, щоби вклонитися і віддати шану Великому Кобзареві, там кожен гурт заспівав по пісні з підготовленого репертуару. Їх прекрасний спів лунав по всьому парку, люди зупинялися і зачаровано слухали українські пісні.

Вечері відбувся концерт. На святі були присутні: Тимчасовий повірений у справах України в Румунії Євген Левицький, державний секретар Департаменту міжнетічних відносин Амет Аледін,

представники Міністерства культури Румунії, які завжди підтримували шевченківські заходи, і, звичайно, представники Союзу українців Румунії, а також багато друзів українців – румунів та представників інших нацменшин.

Пані Ярослава Колотило, відкриваючи захід, привітала гостей і учасників та, поміж іншим, сказала, що цього року українці Бухаресту не лише святкують річницю з дня народження великого українського Кобзаря, а й відзначають 25 років з того моменту, як після грудневої революції вперше відкрито зібralись біля пам'ятника Тараса Шевченка, щоб вшанувати пам'ять свого національного поета. Але пізніше пам'ятник був зруйнований і кілька років українці в Бухаресті не мали можливості біля нього вклонитися поетові.

Пам'ятник відновили в 1998 році, й тепер Шевченко гордо стоїть на березі озера Герестреу.

Тимчасовий повірений у справах України в Румунії Євген Левицький привітав всіх з нагоди свята і прочитав прекрасного вірша. У своїй промові він зазначив: «У Румунії є вже 6 пам'ятників Шевченка. Це означає, що пам'ятаємо про генія української літератури, він – головний ідеолог для нас, для всього українства світу. Шануймо пам'ять Кобзаря. Вітаю всіх з нагоди цього свята».

Оскільки голова СУР-у, депутат Микола Претрецький не зміг бути присутнім на святі, від його імені слова привітання передав письменник Михайло Трайста, а також в своєму виступі подякував всім присутнім українцям і не тільки:

«Дякую всім друзям з Румунії, котрі разом з нами приходять віддати шану Великому Кобзареві. Слава українському слову, слава Шевченку, слава Україні!»

Після вітальних промов держсекретаря Департаменту міжнетічних відносин Амеда Аледіна та представника Мінкультури, радника у справах нацменшин Маґди Гросу та Євсебія Фрасинюка, який був учасником першого свята Шевченка в Бухаресті чверть століття тому, ведучі заходу студенти Бухарестського філологічного факультету Кріна Грінь та Андрей Георг'є представили перший гурт і концерт почався. На концерті виступали не тільки вище перелічені гурти, їх виступи чергувалися з декламацією віршів у виконанні пані Вірджинії Ткачук, яка прочитала декілька віршів

свого чоловіка Степана Ткачука, присвячених Шевченку, студентки Бухарестського філологічного факультету Наталії Боднарюк, яка прочитала вірш Доля Тараса Шевченка, та Андрея Георг'є, який прочитав вірш Садок вишневий коло хати на болгарській мові. А ще з піснею Ой я знаю, що гріх маю прекрасно виступила Роксана Мікулайчук, а інструментальний дует Наталії Панчек-Колотило і Дана Васілеску заграли прекрасний букет українських мелодій, і їм підспівував весь зал.

Концерт завершився колективним виконанням пісні-гімну Рече та стогне Дніпр широкий на слова Тараса Шевченка. А після концерту учасники і гості ще довго обмінювалися позитивними емоціями, ділилися враженнями про чудове мистецьке дійство.

Оголошення • Оголошення • Оголошення • Оголошення

Увага! Шукаємо співпрацівників!

Для кращого і багатобічного висвітлення у наших часописах життя громад у зонах з компактним українським населенням, подій, які організуються на місцях сурівськими організаціями, провід Союзу українців Румунії вирішив створити мережу оплачуваних кореспондентів, яка б охоплювала Мараморощину, Буковину, Банат і Добруджу.

Оплачувані кореспонденти повинні відповідати певним критеріям:

- добре володіти українською мовою;
- мати потяг до журналістики;
- бути активними учасниками життя та діяльності сурівських організацій на місцевому і повітовому рівнях;
- вчасно і на належному рівні вислати до часописів статті на актуальну тематику, погоджуючи теми, які відповідають профілю наших публікацій;
- уміти фотографувати і користуватись засобами електронної комунікації.

Бажаючі стати оплачуваними кореспондентами повинні вислати до центрального СУРУ заяви разом із особистими резюме.

Умови співпраці, включно фінансові, будуть погоджені з проводом СУРУ.

Анна ТРАЙСТА-РУШТЬ

Погас «сонячний промінець» української дитячої літератури Румунії

«Марта Бота – письменниця і творець свята і світла для простих ніжних дитячих душ. Вона писала про дітей і для дітей, а її проза чиста і прозора, блакитна і лагідна, справжня і зворушлива» – писав український поет Румунії Степан Ткачук у передмові до її збірки оповідань «Сонячний промінець».

Українська письменниця Марта Бота побачила перший «сонячний промінець» 7 листопада 1943 року в українській сім'ї панотця Михайла і Марії Русінко в місті Ужгороді.

Невдовзі після її народження сім'я пререїхала в українське село Ремети, що на Мараморощині, де отець Михайло отримав духовну посаду. Пізніше, у 1947 році, сім'я переселилась до Верхньої Рони. Так уже і не повернулись до рідного краю, а залишились у нас назавжди, де отець правив і навчав ронянських вірників Святого Письма протягом близько тридцяти років. Полюбив наше село, котре щиро прийняло його сім'ю, тут хрестив, вінчав, хоронив людей, святив їх домівки. Знав всіх, від найменшого до найстаршого та ділив із ними як радість, так і смуток: радив, підбадьорював, жартував, навчав доброго діла, допомагав людям через церкву в скрутних ситуаціях.

Ось у такому дусі росли і виховувались його діти: Марта і Люба, котрі провели своє дитинство під дахом церковної парафії і вікном школи, що побудували біля їхнього подвір'я.

Закінчивши семирічку в селі, юна, вродлива Марта поступила до сігетського ліцею «Філімон Сирбу», на українське відділення, далі продовжила навчання заочно в Сігетському педагогічному інституті, а потім вчителювала аж понад сорок років. Все своє життя присвятила цій нелегкій праці, виховала та просвітила сотні сільських дітей.

Одружившись із своїм колегою по фаху, односельчанином Юрієм Ботою, створили сім'ю та виростили двох розумних дочок, котрі стали медиками та подарували батькам на радість і втіху двох внуків.

Поміж сімейними клопотами і педагогічною

діяльністю знаходили час і на культурно-громадські справи, щиро і по-справжньому захищали українство. Працювали віддано, чесно і безкорисливо пером і ділом на українську справу. Юрій Бота був одним із засновників крайового Союзу українців Мараморощини та палко боровся за відродження української культури, рідної мови і традиції.

У шістдесяті роки через відсутність педкадрів вчитель Юрій Бота викладав у гімназії сільським дітям музику, математику, але найбільш любив географію. Не можна забути ні снігові суворі зими рідного села, коли наш молодий вчитель, пан Бота, під час перерв грався із нами на дворі та ковзався разом із діворою на льодовому склі у шкільному подвір'ї біля криниці під грушею. Багато разів для нашої розваги падав навмисно на льоду, незважаючи на свій одяг, а за ним юрбою громадилась вся галаслива діворня: хлопці, дівчата, всі, хто любив зимову гру. Потім, жваві і веселі, щасливі і провітрені, ми заходили до класу та брались за уроки.

Ой, як пройшли ті безжурні щасливі роки нашого дитинства! Мов у казці все було...

Пані Марта поміж домашніми сімейними та шкільними клопотами знаходила час і для книжки. Читала дуже багато: по-українськи, по-румунськи. Читала все, що попало під руку, від класичної літератури до сучасної, що допомогло їй літературно розвинути.

Почала писати ще ученицею, але її деб'ют стався пізніше, спочатку на сторінках «Нового віку», а потім постійно у літературно-культурному журналі «Наш голос».

Якщо в світовій літературі першим дитячим письменником став француз Шарль Перро, то у нашій українській літературі Верхньої Рони появилася талановита письменниця Марта Бота, яка значно збагатила українську дитячу літературу Румунії. Головне місце серед героїв її творів займають учні молодших класів, між якими пробула майже весь свій вік.

Редакція «Нашого голосу» глибоко сумує разом із нашим колегою, редактором журналу Михайлом Гафією Трайстою, з приводу болючої втрати – смерті його батька Михайла Трайсти. Щиро співчуваєм рідним і близьким покійного.

Вічна йому пам'ять.

Під час свого життя опублікувала дві збірки оповідань для дітей «Глиняна мисочка» і «Сонячний промінець», в яких відчувається не тільки безмірна любов письменниці до сільської дитини, а й глибокі знання дитячої психології.

У своїх творах, як «Бабусин кіт», «Мамина берізка», «По гриби», «За пташиними яйцями», «Дівчинка з книжкою», «Канікули», письменниця створила ряд цікавих дитячих характерів, наділивши їх безпосередньою душевною чистотою і прямою. Прототипів своїх героїв спостережлива і уважна письменниця, мабуть, зустріла в класі між своїми учнями, на шкільному подвір'ї, на вулиці, а може, і вдома. Будучи талановитим педагогом, люблячою матір'ю і бабусею, Марта Бота у своїх творах торкалася різних дитячих проблем зі всіма радостями, мріями, печальми і невдачами. Маючи на увазі, що найчастіше її герої – діти, котрі завтра будуть дорослими, авторка тонко і рішуче заглиблювалася у проблеми їх виховання і самовиховання у всіх його сферах: трудового, морального, етичного, естетичного і духовного.

На конкретних прикладах, взятих із шкільного і сімейного життя, вона з різних ракурсів розглядала такі поняття, як любов до матері і сім'ї в оповіданнях «Берізка», «Подарунок», «Зрозумів», любов і повага до книжки в оповіданні «Дівчинка з книжкою», питання охорони природи – у творах «За пташиними яйцями», «Жар-квітка», любов і повагу до ближнього – «Дружба», «Мій друг», «Подруги» і ін.

Будучи вчителькою з багаторічним досвідом і добрим дитячим психологом, письменниця відкривала перед читачами неповторний душевний світ малечі, змальовувала поведінку дітей в різних обставинах, які через наївність або непослушність попадають у різні

неприємні ситуації, звідки виручають їх друзі.

«Писати для дітей і про дітей зовсім не легка справа», – стверджував Степан Ткачук. Алеталановита письменниця Марта Бота нахилилась над дитячими голівками, заглянула у їх очі, вислухала їх серця та зрозуміла добре їхнє дитинство, котре майстерно і щедро простелила на папері у своїх оповіданнях, де вживає безліч ласкавих слів і зменшувальних форм, що, власне, і виказує її безмежну любов до дітей, природи і всього навколишнього, всього, що оточує і наповнює дитячий світ, і не тільки...

Письменниця Марта Бота любила і драматургію. Написала багато гарних цікавих і виховних п'єс для дітей, з якими її учні виступали на сцені перед численною публікою.

Збиралась кілька разів вислати їх до друку, але сімейні клопоти і здоров'я не дозволили здійснити її мрію.

Марта Бота була порядна жінка, добра господиня, начитана і дружелюбна людина, добра односельчанка і подруга, любляча матір і бабуса, талановита письменниця і педагог. Як справжня українка, завжди вживала тільки літературну мову як вдома, так і на вулиці, в школі і будь-де. Приємно було із нею спілкуватись, розмовляти на різні літературні теми, поговорити про кулінарію, бо завжди було чого навчитись від неї.

Жаль, що так скоро відійшла у вічність та осиротила свою родину, нашу українську дитячу літературу, а також і Верхню Рону. 11 квітня 2017 року на 74 році життя Марта Бота покинула цей світ.

Марта Бота залишиться в пам'яті її учнів, знайомих, друзів і читачів її книг. «Людина живе вічно через свою творчість!»

Хай земля буде їй пером!

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (XXIX)

Фольклористика. 10. Статейні наукові осмислення

(Продовження з № 273)

У попередньому безрезневому числі «Нашого голосу» йшла мова про те, як «перетинами» уснопоетичної української тяглості українських поселень Румунії, здійсненими починаючи з 1961 року членами українського колективу кафедри слов'янських мов Бухарестського університету, головну увагу зверталось на той факт, що саме збереглося у нових умовах з їх традиційного скарбу, але й в якій саме формі збережене, точніше, оповідальна творчість, зокрема фантастичні казки інтегрувалися у сучасну народну культуру, по-своєму осучаснюючись.

У даній статті мова піде про умови і способи збереження й форми інтеграції у сучасну культуру уснопоетичної творчості про опришків. Першу осмислюючи статтю на дану тему, а саме про відображення опришківства в українській традиції з Банатру автор даних рядків надрукував 1981 року¹ на основі зібраних осінню 1963 р. та зимою і весною 1964 р. фольклорних матеріалів та на безпосередньому обсервуванні живого фольклорного процесу в селах Корнуцел-Банат, Копачеле, Зоріле, що недалеко Карансебеша, та в селах Кричова, Чірешул Ноу (місцева назва – Черешня), і в присілках Переу (місцева назва – Антолка) та Падурень (місцева назва – Гусарка), що розташовані недалеко міста Лугож. Цю тему було обрано тому, бо в даних місцевостях, поперше, як ніде в іншій українській фольклорній зоні з нашої країни, в уснопоетичній традиції збереглося найбільше постатей народних месників. А, по-друге, тому, бо народна творчість цих сіл показова стосовно взаємовідношень між українським та румунським опришківським фольклором. Ці взаємовідношення здавна встановилися й дали свої наслідки ще на Закарпатті, а закарпатські переселенці, «спускаючись» у Банат у період повного розквіту української уснопоетичної творчості Закарпаття, показову частину з неї «взяли із собою» і, живучи на початках і ще згодом ізольовано, «законсервували» її. По-третє, з останніх переселенців, що прибули в Банат біля 1920 року, у 1963-му ще жили 75-річні Семен та Розалія Семчич, 73-річний Іван Попович (с. Корнуцел-Банат), 82-річний Дмитро Росоха, 70-річна Марія Зюзяк

(с. Копачеле), 83-річний Гриць Дербак (с. Зоріле), 75-річний Йосип Брюхович (с. Кричова) та інші, завдяки яким традиційні успадкування, зокрема народні твори про опришків ще «жили» в усному побутуванні.

З-поміж відомих ватажків опришківського руху в уснопоетичній українській традиції Банату (як, до речі, і в українських селах, переважно гуцульських Південної Буковини та Мараморощини) найпоширенішою в ті роки була постать Олекси Довбуша, який, завдяки своїй опришківській діяльності в першій половині XVIII ст. (в 1738 р. він уже очолював власну ватагу), як оцінював 1956 р. словацький вчений Андрей Меліхерчік, став «широко прославленим легендарним керівником і донині живучим у пам'яті українського народу» («široko preslávený a dodnes v pamäti ukrajinského ľudu žijúci legendárny ich načelník»²). У розповідях про різні його героїчні подвиги банатські оповідачі зображали Довбуша як зразкового, ідеального опришка, який співчував страждальному народові, і з певним невдоволенням добавляли, що той чи інший опришок, який діяв після Довбуша, вже не був таким, як він. Оцінка банатських оповідачів вповні відповідає історичній правді і вона співпадає з оцінкою вищезитованого Меліхерчіка, який відзначає, що «український народ мав і перед [Довбушем] славних і знаменитих ватажків «чорних хлопців», якими були Пінта [румунський опришок Pinteа (Пінтя) діяв і на Закарпатті, завдяки чому його постать увійшла в українську закарпатську уснопоетичну традицію, а вчеві як Юліан Целевич, Меліхерчік й ін. вважали його українським опришком, попередником Довбуша – І. Р.], Панчитин, Лешик і ін.» («Ukrajinský ľud mal aj pred ním [перед Довбушем – І. Р.] slávnych a znamenitých načelníkov «černých chlapcov», ako boli Pinta, Pančitin, Lešek a iní»), «але Олекса Довбуш усіх перевищив славою й значенням» («ale Oleksa Dovbuš prevyšil slávou a významom všetkých»), «його смертю неначе б вимерла династія славних карпатських опришків» («jeho smrťou akoby vumerla dynastia slávnych karpatských zbojníkov», цит. праця, с. 41; 85).

В Банаті автору даної статті вдалося записати в ті роки три варіанти пісні про Олексу Довбуша. Варіант, записаний від Миколи Пальчука із с. Корнуцел, дуже

подібний до гуцульського варіанту, надрукованого Я. Головацьким (*Народные песни Галицкой и Угорской Руси*, т. 1, с. 152-155). Два інші варіанти (надруковані у зб. *Відгомони віків*, 1971, №№ 44, 45) були записані в с. Копачеле. Один від 33-річного Дмитра Поповича, а другий від 35-річної Марії Зюзяк. Вони більш подібні до записаних в радянську епоху варіантів на Закарпатті³. У всіх трьох варіантах розроблено, так би мовити, «класичний» сюжет відвідання Довбушем Дзвінки (Стефанової, Марієчки) та несподівана його смерть від «освяченої кулі» Штефана Дзвінки. Даний сюжет пісенно-баладними засобами відтворює історичні факти: смертельне поранення Довбуша Штефаном Дзвінкою, коли опришок прибув ввечері до його хати, щоб відомстити заподіяну ним кривду.

Помітною сюжетною кристалізацією відзначається і записана в Банаті легенда про наймитування Олекси, сина бідного селянина, в пастухів та їх збиткування над ним, одержання від ангела невразливості за те, що вбив чорта, який збиткувався над Святим Іллею, утворення з побратимів опришківської ватаги і карання багатіїв, що знущалися над бідним народом. У виконуваних творів про Довбуша жителі Банату (як і буковинські та марамороські гуцули) часто «переплітали» переказування цієї й інших легенд уривками з пісень про Довбуша і навпаки – переповідали зміст пісень. Живучість творів про Довбуша, напевно, підтримувалась і тодішнім демонструванням з великим успіхом по всіх вищезказаних селах фільму «Олекса Довбуш» виробництва київської кіностудії ім. О. Довженка, що породило обернене явище: переказування сюжету фільму і його доповнювання відомими легендами та «впізнавання» когось з рідні, хто, ніби, опришкував з Довбушем, як поступив, наприклад, народжений на Закарпатті 75-річний Йосиф Брюхович з Кричови, зізнаючись, що у фільмі «впізнав» свого батька, який «на білому коні» мчався вслід за Довбушем.

Належне місце в українській опришківській творчості Банату в тодішні роки посідала постать румунського марамороського опришка Пінті Хороброго (по-рум. Pinteа Viteazul), творчість, яка постала на Закарпатті, а в Банат її принесли закарпатські переселенці. Як вказувалося вище, деякі дослідники, як Юліан Целевич

та навіть сучасний словацький фольклорист Андрей Меліхерчік й інші, навіть українські⁴, вважали Пінтю українським опришком, який діяв перед Довбушем, на Закарпатті (факт, підтверджений історією), внаслідок чого головна частина румунської марамороської творчості про нього «перекинулася» на Закарпаття, де побутувала в українських «редакціях», будучи пристосованою до закарпатських міст (наприклад, Хуста), гір та урочищ. Історичну достовірність знали деякі банатські оповідачі, як 82-річний Митер Росоха з Копачел, який уточнював, що Пінтя діяв «на Мадярщині», розуміючи під цим заселені українцями західні території, які тривалий час перебували під владою Угорщини, відомими будучи під назвою Угорська Русь чи Закарпаття⁵. Ці відомості майже чи зовсім не відомі в румунській фольклористиці⁶.

Не в меншій мірі для румунсько-українських фольклорних відносин значною є українська пісня про румунського опришка Мараморощини *Сидит Пінтя у темниці*, записана автором статті від 57-річної Марії Матічак з Копачел (надрукована у *Відгомонах віків*, № 39), а П. Пінтуром на Закарпатті⁷. Про дану пісню обширно писав В. М. Гацак⁸, але стосовно її поетичної моделі та способу появи в інтернетному середовищі слід додати наступне: пісня побудована за зразком широковідомої в українських обрядових весільних піснях та в колядках парубкові й дівчині поетичної моделі «випробовування любові»⁹:

*Сидит Пінтя у темниці,
Пише листок на таблиці.*

Пише, пише, пописує

Та й на няню одкажує:

«Ой ты, няню, пожалуй ня,

Сто злат маєш, викупи ня».

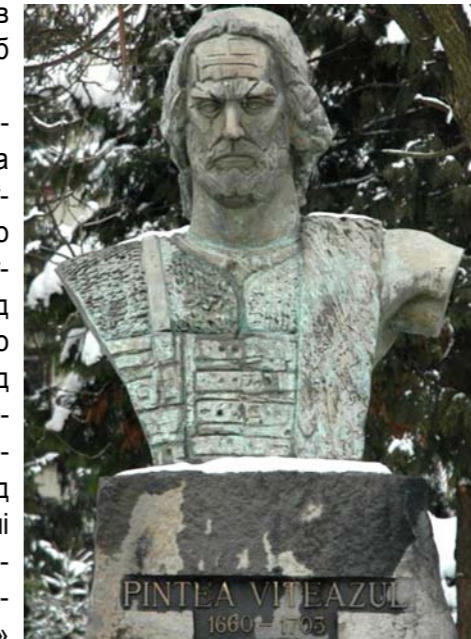
«Аж за тя маю сто злат дати,

Не буду тя сыном звати».

Далі Пінтя звертається по допомогу до мами, брата і сестри, які відмовляють йому. Звернувшись до милої, та охоче задовольняє його прохання:

*«Аж би-м шила, аж би-м пряла,
Ще сто злат би-м за тя дала».*

(Продовження на 24 с.)

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (XXVIII)

(Продовження з 23 с.)

Постання цієї пісні автор даних рядків спробував вивести в широкому румунсько-слов'янському інтернетичному контексті¹⁰. Головний мотив даної пісні перебування опришка Пінті у темниці належить до своєрідного фольклорного топосу, до якого входять: українські колядкові його варіації сидіння панича у Львові на замечку, всаджування князем Іванка (чи дівчатка) до темничейки, сидіння польського баладного героя w ciemnicze (St. Czernik, *Polska epika ludowa*, 1958, s. 228), словацького пісенного героя Павла Вінка v temnici (*Slovenské ľudové balady*, 1958, № 56) або чеського героя v vězení (у в'язниці, – František Sušil, *Moravské národní písně*, 1941, № 446) чи румунського героя – în temniță. Крім слова-образу темниці, спільний румунським і слов'янським пісням є вираз сидіти в темниці: рос. сидеть в темнице; рум. a ședeia (a sta, a zace) în temniță ; польськ. siedzieć w temnicy; чеськ., словацьк. seděti v temnici, за допомогою якого будуються пісенні зачини. Але подібного українському зачину (Сидит Пінтя у темниці) в румунських піснях не виявлено, інші румунські зачини ні не подібні, ані не стосуються Пінті: Zace-mi, zace în temniță, / Pus de Vodă Ștefăniță (Al. Amzulescu, *Balade populare românești*, II, 1964, 233), Nicio tuncă nu-i de grea/ Ca-n temniță a ședeia (idem, 446), Tânăr voinic e-n temniță/ Pentru o biată de drăguță (I. Bârlea, *Balade, colinde și bocete din Maramureș*, I, 1924, p. 46). Щоправда, існує в румунських і українських піснях змістовно і структурно майже тотожний зачин, тільки він не стосується Пінті, а безіменних ув'язнених героїв:

În ce-ta-te la Bă-i-ța

Sun-tu-m doi robi în tem-ni-ță.

В Ста-ні-сла-ві три тем-ни-ці,

Су-дять у них три мо-лод-ці.

Мотив вираження ув'язненим просьби написання листа про його викуплення з темниці наявний в аналізованій тут українській пісні про Пінтю (який «сидит у темниці, / Пише листок на таблиці»), в українських піснях про ув'язнених молодців чи гультяїв («Ой у місті Бузинові/ Сидить легінь у неволі» і т. д.; Сидить гинтяй у неволі/ Та ї тяженько дише, / Та до свого тата пише), у піснях про викуп козака з неволі (який «Сидить, сидить, тяженько дише, / До батенька листи пише», – В. Антонович, М. Драгоманов, *Исторические песни малорусского народа*, с. 102), в українських колядках, які є найближчими до української

пісні про Пінтю (у Львові «на замечку» панич «Пишуть листи дтрібненькій, / До батенька відсилає: / Ой батеньку, відкупи мі, / Сто талярів положи мні», – В. Гнатюк, *Колядки*, т. 36, № 191), у білоруській пісні про ув'язнену в замку полонянку (яка «... с туркам в карти грала, / До матули лист писала: / «Ах ты, моя матулинька, / Выкуп мяне с няволюшки»), в чеській пісні про ув'язненого молодця (який «cedulenku papsal, / K otcovi ju poslal» – «цидуленьку написав, / Батькові її послає») та в румунському варіанті з Мараморощини про Пінтю (який прохає темничних надзирателів «випустити його надвір» «Să-mi scriu o cărticea, / S-o trimit la maică mea / Să-mi vândă inelele, / Să-mi plătească fierele. / Să-mi vândă și pușculița, / Să-mi plătească temnița»¹¹ – «Листок мені написати, / Моїй мамі його послати, / Перстені сі хай продає, / Мене з залізя викупляє. / Хай продає мою рушницю, / Най заплатить ми темницю»). В інших варіантах з Мараморощини та Ардялу не Пінтя просить допомоги, а батьки, брати і мила з власної ініціативи бажають викупити його¹², як в галицькому варіанті («Сидит сокол на тополи, / Батьків синок у неволі. / Ой взєє батько банувати, / Пішов сина викупляти...»¹³), який побудований за схемою «випробовування любові». У північнослов'янських варіантах пісень, побудованих, як і українська пісня про Пінтю, майже усюди ціна викупу ув'язненого – 100 золотих чи злат або злац, 100 талярів (в укр. колядках), 100 ринських (у словацькій пісні). Цьому фактові і побудові пісень за схемою «випробовування любові» сприяв нестрогий мовний «бар'єр» між північними і східними слов'янськими народами, який у значній мірі полегшував фольклорне спілкування між ними. Незважаючи однак на існування строгого мовного «бар'єра» між слов'янськими мовами і румунською, існував все ж таки своєрідний «механізм» передачі пісенних тем, а то і структур, від одного народу до іншого. Пісенні твори на дану тему, подібні до пісні про перебування Пінті у темниці, в болгарській фольклористиці, наприклад, називаються тьмничарски песни¹⁴. А в румунських баладах (старовинних чи героїчних та опришківських) даний мотив був настільки поширеним та індивідуалізованим, що самою вже народною його «інвентаризацією» стисло виражав зміст даної теми, і цей сконденсований зміст у самому зачині («Сидит Пінтя у темниці») був, мабуть, формою/способом її передачі віноетнічнесередовище, де, згідно із законами фольклорного «схрещування» (поєднання) мотивів,

тем, пісенних структур, закарпатському народному співцеві, добре обізаному зі славою румунського опришка, було «підказано» відповідний темі пісенний сюжет, побудований за аналогічними автохтонними поетичними розробками.

Для румунсько-українських фольклорних відносин корисно відмітити, що на відміну від загально-українського і слов'янського поширення «класичної» пісенної моделі «випробовування любові», у румунському фольклорі дана модель наявна лише у вищезитованій баладі з Мараморощини, яка за класифікацією Амзуклеску належить до типу № 242 і, надто цікавий факт!, в румунській фольклористиці відома під назвою Milea (Міля; Al. Amzulescu, *Balade populare românești*, I, 197). Серед румунів це – і жіноче ім'я, і сімейне прізвище. Але беручи до уваги той факт, що деінде у румунських збірниках дана балада має назву Drăguța Pintii (Мила Пінті), то постає оправдане запитання, чи назва румунської балади Milea не постала під впливом сусіднього загальноукраїнського і, взагалі, слов'янського називання протагоністів пісень моделі «випробовування любові» – милім і милою.

«Насвіжішими» в обстежених 1963-1964 рр. банатських селах були спогади та перекази про останнього з опришків Карпат – Николу Шугая, який діяв після першої світової війни на території Підкарпатської Русі. Це пояснюється тим, що багато з тодішніх старожилів, як вони заявляли, бачили опришка, їхні рідні «мали до діла» з ним. Найголовніша же цьому причина, мабуть, та, що в

Примітки

1 Іван Ребошакпа, *Відгономони опришківства в українській уснопоетичній традиції Банату // «Обрії»*, Видавництво «Критеріон», Бухарест, 1981, с. 184-194.

2 Andrej Melicherčik, *Juraj Jánošík*, Naše vojsko, Praha, 1956, str.404.

3 В. І. Тищенко, П. В. Лінтур, *Ой по під гай зелененький // «Народна творчість та етнографія»*, Київ, № 3, 1965, с.55.

4 Див.: *Олекса Довбуш в народній творчості // ж. «Народна творчість та етнографія»*, Київ, 1962, № 1, с. 98.

5 *Історія Української РСР*, Київ, 1958.

6 Див., наприклад: Radu Niculescu, *Unele observații privind figura lui Pinteazul ca personaj istoric*, «Revista de folclor», nr. 2, 1962.

7 П. Лінтур, *Народні балади Закарпаття*, Київ, 1958, с.21.

8 В. М. Гацак, *Фольклор и молдавско-русско-украинские исторические связи*, Москва, 1975.

Банаті проживають сім'ї Сюгаїв та Дербаків, перші вважаючись нащадками опришка, а інші – нащадками його непримиреного ворога Дербача чи Дербачка. Посилена увага банатських українців до діяльності Шугая підтримувалась ще й тим, що згодом після смерті Николи почали з'являтися, розуміється, ще на Підкарпатті його імітатори, як сім'я Галаїв та інші. Внаслідок цього в банатській оповідальній творчості про Николу Шугая запримітними в ті роки були переплітання та пересікання трьох видів оповідей: 1/ так би мовити, «класичних», про вчинки ідеальних опришків-месників, 2/ майже реалістичних оповідань про Шугая і 3/ переказів про імітаторів. Про Николу Шугая розповідали багато банатських українців, але у піднесено-захоплюючому дусі розповідав 83-річний Гриць Дербак із Зоріле, який з тим же запалом зізнавався, що, вівчаривши полонинами, не раз зустрічався з опришками – де ні не сподівався. Скільки в цьому правди, а скільки фантазії оповідача типу «де не посій, там сходить» міг був би уточнити сам оповідач.

З точки зору фольклорно-літературної варто відзначити великий успіх, яким користувався серед банатських українців роман чеського письменника Івана Олбрахта про Шугая¹⁵. Один з жителів Копачел розповідав, якою трудностю придбав цей роман, а інші односельчани заявляли, що читали його, і в своїх розповідях наводили численні «корективи» та добавки до описаних в ньому подій.

(Далі буде)

9 Ioan Rebușarpă, *Considerații asupra structurilor stilistice în poezia obiceurilor la români și ucraineni. «Proba iubirii»*, în: C.Barborică, «Relații literare româno-slave», Tipografia Universității București, 1976, p. 363-385.

10 Іван Ребошакпа, *Інтернетичний контекст пісні «Сидит Пінтя у темниці» // «Обрії»*, Вид-во «Критеріон», Бухарест, 1985, с. 180-199.

11 I. Bârlea, *Balade, colinde și bocete din Maramureș*, I, Buc., 1924, p. 46.

12 Tit Bud, *Poezii populare din Maramureș*, București, 1908, nr. 12; Vasile Bologa, *Poezii populare din Ardeal*, Sibiu, 1936, nr. 282.

13 Wacław z Oleska, *Piesni polskie i ruskie ludu Galicyjskiego*, Lwów, 1844, s. 15.

14 Ст. Романски, *Преглед на българските народни песни. Втора половина. VII. Тьмничарски песни // «Известия на Семинара по славянска филология при Университета в София»*, книга VI, София, 1924, с. 132 і слід.

15 Ivan Olbracht, *Nikola Šuhaj luopežník*, Praha, 1943.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

УКРАЇНСЬКІ КОЗАКИ В БУХАРЕСТІ

(Продовження з № 273)

2. Полковник Сава Ганжа

Після великої битви під Сороками, про яку ми розповідали у минулому числі, українська армія гетьмана Івана Свирговського розгромила велике військо турків під командуванням полководця Кара-Мустафи. Сам Кара-Мустафа, а разом із ним і чимало вищих турецьких офіцерів, потрапили в полон, і Свирговський відіслав їх до Варшави – як гоноровий дарунок польському королеві, додавши до гурту полонених ще й чималу долю здобичі.

Одним із флангів у цій битві командував полковник Сава Ганжа. Тут його талант спалахнув так яскраво, що гетьман вирішив доручити йому окрему велику операцію. Він поділив своє військо на два корпуси. Один з них очолив сам, другий віддав під команду полковникові. Завдання стояло не з легких: Ганжа мав перетнути всю територію Молдови, увійти до Валахії і, долаючи опір будь-яких військ – волоських, татарських, турецьких, – які трапляються йому на шляху, здобути столицю Волощини Бухарест.

Богдан Іванович Сушинський пише:

«Ми вже не раз натрапляли на постаті українських полководців, про яких наші історики, та й то далеко не всі, згадують двома-трьома рядками, ніби знехотя. І стає прикро, бо ж розумієш: йдеться про талановитих воєначальників, які могли б стати окрасою літопису військової слави будь-якого народу світу.

Належить до такої когорти і полковник Сава Ганжа, який здобув досвід у походах запорізьких козаків на Крим і Туреччину, а по-справжньому

уславив себе під час тривалої Молдавської кампанії гетьмана Івана Свирговського (1575 р.).

Сава Ганжа зумів розбити всі війська, які наважувались протистояти йому. Здобув Бухарест. Кілька днів перебув там, закликаючи волохів надалі самим подбати про свою долю: повстати проти турецьких поневолювачів і витіснити їх геть зі своєї землі.

Зрозуміло, що тривалий час утримувати силами невеликого козацького корпусу далеку від України столицю іншої держави полковник Сава Ганжа не міг. Тому він залишив Бухарест, передавши його валаському ополченню, і непереможеним повернувся до Молдови, на з'єднання з військом гетьмана. Ну, хіба це не шлях маршала? До речі, як одне з вищих військових звань воно відомо було у Франції ще з XIII століття, – пише той самий історик.

Сам гетьман Іван Свирговський у цей час заволодів Яссами, а потім спустився берегами Пруту й Дунаю до Кілії. Тут, у битві проти набагато чисельніших військ, він зазнав поразки – так само, як зазнав її і союзник козаків, молдавський господар Іон Воде-Лютій, – і загинув. Проте решткам його корпусу вдалося вирватися з оточення і повернутися до Молдови, де вони цілком випадково зустрілися з корпусом Сави Ганжі.

Сталося це, як твердять дослідники, після тривалих блукань «гетьманців». Та коли, все ж таки, сталося, полковник Ганжа швидко зумів дати лад цьому війську, ввів його до свого корпусу і гідно, як і належить переможцеві, привів на Січ.

Сушинський закінчує свій есей про Саву Ганжу такими словами:

Як склалася подальша доля талановитого полководця невідомо. Він цілком міг стати чи гетьманом, чи кошовим отаманом. Але не став. Бо літописці зафіксували б це. Та ми з вами вже знаємо, що великий внесок в антитурецьке повстання молдован під проводом господаря Молдови Іона Воде-Лютіого зробив саме він, український полковник Сава Ганжа. Переможець битви під Бухарестом.

3. Павло Підкова – Господар Бухаресту

На місце загиблого гетьмана Свирговського 1576-го року із полковників був вибраний гетьманом Богдан Михайлович Ружинський, нащадок великого князя литовського Гедиміна – «муж серця великого». Польський історик XVI століття Бартош Папроцький називає його популярним козацьким вождем, який був відомий запорізьким козакам під іменем, яке йому дали козаки, гетьман Богданко, а автор «Історії Русів» називає його гетьманом Федіром Богданом.

Загинув Богдан Ружинський у 1579 році на форпості Аслам-Кермен, який був побудований для перекриття козакам шляху з гирла Дніпра в Чорне море. Козаки обрушилися на фортецю такою силою, що від неї й сліду не лишилося. Та під час штурму використовували порохові «міни», які підкопували під мури фортеці. Під час підірвання одна міна не спрацювала і Богданко вирішив сам перевірити в чому справа. У цей момент міна вибухнула і гетьман загинув.

По смерті гетьмана Богдана вибраний був Гетьманом з полковників Павло Підкова.

Георгій Кониський пише в «Історії Русів»:

Він був породи Волоської, з родини Князів, або Господарів тамошніх. Довгочасні заслуги війську Малоросійському і відмінні подвиги його в діях воєнних дали право на обрання. За його правління був скинутий зі свого достоїнства Петро Підкова, Господар Волоський, збунтованими Волохами. Він втік до Гетьмана Підкови,

небожа свого, і виблагав його про своє відновлення. Гетьман, спорядивши сім полків реєстрових Козаків і два полки охочекомонних, вирушив з ними на Валахію.

У двох битвах козацькі війська розбили й розпорошили волохів.

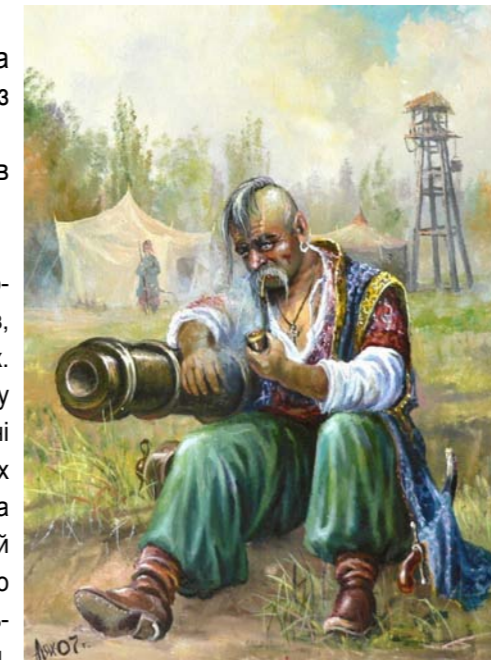
Гетьман наблизився до Бухаресту, щоб його взяти в облогу, але урядовці, духовенство й народ, що вийшли з міста, просили гетьмана бути господарем замість його дядька, котрий тут же з гетьманом перебував і дав на те свою згоду. Гетьман по довгому зволіканню був нарешті переконаний проханнями та клятвами волохів прийняти у них господарський титул і вступити задля того до міста.

По завершенню встановлених про такий випадок обрядів та святкувань, Підкова зостався на правлінні господарства волоського, а війська Малоросійські при Полковниках та інших чинах відпустив до Малоросії з вдячною грамотою до всіх Чинів та Козаків за їхню до нього прихильність та старання. При собі залишив Підкова козаків з двадцять, найбільш відданих йому, а з іншими розлучався, як з рідними, в сльозах і в журбі.

Та козаки, ще й не добрались, як слід до дому, коли дістали вістку про смерть гетьмана. Його вбили підступно: один вельможа, запросивши господаря у приміську свою оселю хрестити немовля, мав там готових убивць з колишніх бунтівників. Вони, напавши на Підкову зненацька в самому домі, відтяли йому сокирою голову, поклавши її на поріг, а з ним убили одного старшину і двох козаків. Тіло Підкови з головою поховали козаки з честю в Канівському монастирі.

Використані матеріали:

1. Сушинський, Б. І. *Козацькі вожді України. Історія України в образах її вождів та полководців XV-XIX ст.*, Одеса, ВМВ, 2004.
2. Кониський Г. *Історія Русів*, Київ, «Радянський письменник», 1991 (переклад Івана Драча).
3. Навчальні матеріали онлайн, http://pidruchniki.com/12461220/istoriya/ivan_svirgovskiy_getman_ukrayinskogo_kozatstva

Андрій Лях, Думка полковника

Микола КОРНИЦАН

За бескидом неба, за звоєм води,
де й синь розмиває ту далеч чужую,
коли ти єси там, хоча б віднайди,
хоча би у сні ти узнай, що існую.
Звисає над морем димова тума.
Вітрило павітру пливе, припустиме.
Признай, що між нами нічого нема.
Одна порожнеча та мнине все, мнине.
І тиша – повсюдно; думки – лиш про себе:
човни, небосхили, край никлого краю.
Немає нічого й ніде, окрім тебе.
Зате, хоча в сні ти узнай, що чекаю.

Ти знаєш, що усе було лиш мрія.
Я мрію: буде ще і те, що знаєш.
В портах забутих, може, упізнаєш,
на пристані, де тишини течія
манить відлуннями твого зітхання.
Манить далеко, мов вітрів октави,
де тих, хто зник у залишках заграви,
лунає пісня, пісня їх остання.
Ти знаєш, що зумію все наснитися.
Гадаю: буде ще і те, що знаєш.
Може, зустрінеш, може, упізнаєш,
якщо і в цім житті, десь там, єси ти.

Лиш ніччю подзвони, лиш ніччю.
Із небуття. Із забуття.
Свіча погасне на узбіччі
якогось сну, де і здаля
долине голос твій луною,
прочахнуть подихи у млі.
Фортепіано, хлип прибою,
останній тон на цій землі.
Лиш ніччю подзвони востаннє.
Коли не ждуть, уже не ждуть.
Воскові крила у зростанні
гарячі клавіші торкнуться.
Політ поверне десь в узвишшя.

І зникне все, усе ущерть.
Лиш ніччю подзвони, щоб тиша
відлунням подолала смерть.

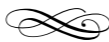
Там, за зламами неба, за згинами,
за забутими зимами, в сні,
тіні в дзеркалі тліють годинами,
і з'являєшся ти та ясні
силуети дерев, мов розколини
віддзеркалення мжички у тьмі.
Там, де в сні небо сяйвом розколоне,
гусне віск на склянистій тасьмі.
Наче світочі, тануть берези.
Горизонт горицвітом тече.
Тінь твоя, мовби скло гостролезе,
в моїм погляді світло січе.

Ти увік там чекав.
Ти повік мене ждав.
А дороги зникали снігами.
Круговиди ясні,
сині зливи, у сні,
леденіли повіки між нами.

Я чекала, де ти,
де лиш ти міг знайти
контур крил кришталевих, ночами.
Але птахи в снігах,
сірі птахи і прах
каламутили море часами.
Ти повік мене ждав.
Ти увік там чекав.
А дороги зникали садами.
Лишень небо, мов скло,
сині птахи на зло
накривали снігами, снігами.
Я же знала, що ти,
лишень ти міг знайти
контур крил крижаних, поміж нами.
Хоч в твоїх вже очах
І в моїх вже очах
сині птахи вмирили ночами.

Пам'ятаєш? Небосхили
опускалися водою
над димчатою рікою,
над шляхами, мов вужі.
Пароплав без жодних тіней
швартував десь там, весною,
а на гладі горизонту
никли контури чужі.
Пам'ятаєш? На причалі
дзеркала були повсюди.
І в склянистих глибочинях
утопали льодяні,
синюваті силуети.
А в зіницях – ізумруді.
Але нас ніхто не бачив,
бо були повік одні.
Небосхили опускались
аж до берега скляного.
Над водою, в якій тіні
темнішали, дим яснів.
Пам'ятаєш? Нас не ждали
у ту ніч, коли нікого
не нагадували більше
в гавані останніх снів.

Де вірна любовСлова **Анни ТРАЙСТИ-РУШЬ**Музика **Івана ЛІБЕРА**

Помірно, ніжно

Соловейко трелем любов величає,
Де гнучку берізку вітер колиха,
Там юний хлопчина дівчину чекає,
Серце в грудях б'ється, а її нема.

Приспів

Там життя леліє, де серце радіє,
Де любов красива, вірна й чарівна,
Квіти розцвітають, птахи щебетають,
Моя думка лине, де мила моя.

Де ж ти забарилась, милая дівчино,
Вік тебе кохаю, цілий вечір жду,
Бо без тебе, мила, й місяць засмутився,
Зірки заховались в густую імлу.

Приспів

Милий мій, коханий, в гаю заблудилась,
Постій, не журися, стежку я знайду,
Доля так веліла, щоб не розійшлися,
Я ж тебе кохаю, вік твоя буду.

Приспів

Небо посміхнулось, проганяє хмари,
Радіє берізка, де коханий жде,
Зірки засіяли для юної пари,
Й стежка прояснилась, до щастя веде.

Приспів**Михайло Волощук****Спішать літа**

Спішать літа в безкрайні далі,
Поміж сузір'я золоті,
І їх політ, мов без моралі,
Зника в небесному огні.

Дивлюсь в ту даль ясну, безмірну,
Якій нема ніде кінця,
Лиш думка в'ється непокірно:
Куди спішать, в яке буття?..

Та це вже значення не має,
Лише болить: чому спішать?
Чому краса їх все зникає,
Чому вони весь час мовчать?

Колись були літа прекрасні,
Втішалось серце молоде,
Враз подались в простори ясні,
Де дух людський ще не живе.

У безконечності зникають,
Де розум наш ще не дійшов,
Якого щастя там шукають,
Де для життя нема умов?..

Спішать-спішать літа кохані,
А вир життя – мов заметіль.
Летять літа, і лиш зітхання
Нам залишається і біль.

Даремно ми їх споминаєм,
Що були гарні, молоді,
Даремно їх ми виглядаєм,
Нема ні втіхи, ні надій.

Вже не повернуться ніколи, –
Така гірка життєва суть,
Тож краще накриваймо столи,
Бодай хоч в спогадах прийдуть...

Із сучасної румунської прози • Із сучасної румунської прози

Васіле МОЙШ

ІРРЕДЕНТИСТИ ВИЖИВАЮТЬ

(Уривок з роману «Фатальність і прокляття»)

«Угорці можуть потонути в Румунському океані, якщо не буде вжито заходів мадяризації або знищення румунів у Трансільванії!»

Аппоні, прем'єр-міністр Угорщини

Відразу ж після окупації Румунії Червоною Армією розпочалася жорстока боротьба за владу на всіх рівнях. Радянська влада поставила на високі посади людей не румунського походження, і таким чином чужі елементи захопили фінанси, економіку, внутрішню і зовнішню торгівлю, виробництво, дослідження, науку, культуру, засоби масової інформації, політику і дипломатичне представництво країни. З-поміжних відокремилися від самого початку мадяризовані євреї та агенти КГБ, яких привезли радянські танки для зміцнення місцевої когорти нелегалів.

Перше політбюро Комуністичної партії Румунії після радянської окупації держави складалося з Ани Паукер-Робінсогн, Ласла Лукача, Теогарія Джорджеску і Георгія Георгіу-Дежа, і воно вирішило на довгі роки долю румунської держави. Серед найбільш важливих рішень, прийнятих цим органом були: націоналізація заводів, банків і нерухомості, в 1948 році, засудження конкордату з Ватиканом, і оголошення та винесення поза закон греко-католицької церкви, теж у 1948 році створення радянсько-румунських мішаних підприємств «СовРом», відмова від плану Маршалла в Румунії, встановлення диктатури єдиної партії і скасування інших політичних партій, придушення демократичних свобод, створення трудових таборів і колоній, ліквідація інтелектуалів та загальна економічна субординація радянським окупантам.

Чужі елементи контролювали повністю всі ешелони влади центрального комітету з його структурними підрозділами, урядові міністерства, судові органи, прокуратуру та органи безпеки.

Саме в такій ситуації знаходилися й інші держави-сателіти Москви. Матяш Ракоці, зовсім невідомий інструктор III-го Комуністичного

інтернаціоналу для Румунії, прийняв владу в Будапешті, а Георгій Димитров, інший лідер того ж Комінтерну, сів на престол в Софії. Ці двоє в якості інструкторів Комінтерну на одному з комуністичних партійних з'їздів Румунії в міжвоєнний період висунули тезу, що Румунія є імперіалістичною державою, яка займає чужі території: Бессарабію, Трансільванію і Добруджу.

Всі ці чужі елементи, які стали керувати румунською державою, були, майже без винятку, промоторами угорської ірредентистської політики і за допомогою автохтонних підлабузників підготували мадяризацію та анексію Трансільванії Угорщиною, надіючись, що історія дасть їм цей шанс. Першою мірою, прийнятою керівниками Комуністичної партії Румунії, було створення у всіх округах комуністичних місцевих організацій. Численна сила неписьменних активістів кинули лопату чи плуг і стали через свою тупість і нахабство інструментами угорських ірредентистів.

Зал префектури міста Бая-Маре, прикрашений портретами Леніна і Сталіна, чекав своїх делегатів на Конференцію для створення організації Комуністичної партії повітового округу.

Під час хортистського режиму в цих краях не існувало жодної комуністичної організації, євреї були депортовані, а всі угорці були членами ірредентистських рухів.

Георге Белелеу, за професією пічник з бухарестського кварталу Демероя, ніколи не був в Бая-Маре, тому з великими труднощами добрався до центру міста. Лояльний комуністичним принципам, він відмовився від карети, вважав буржуйським такий вид транспорту, і тому, незважаючи на пекуче сонце, вирішив подолати пішки два кілометри, відстань від станції до префектури, яка знаходилася в центрі міста і до якої добрався весь спітнілий. Солдат, який стояв у будці біля входу, запитав його:

– Вам куди?

– До залу засідань. Я інструктор Комуністичної партії Георгіу Белелеу, і приїхав з Бухаресту на...

Із сучасної румунської прози • Із сучасної румунської прози

– Зачекайте, я повідомлю!

Солдат покрутив кривошипом, щось буркнув у трубку і з відразою повисив її. З будинку префектури вийшов товстун з головою, подібною на качаче яйце, його лисина блищала на сонці, як дзеркало:

– Ласкаво просимо, товаришу! Я єме Елек Мігаль, секретар партія, поставлена комуністами місто Нодь Баня.

– А де товариш Паска? Ви приготували пленум?

– Єме пригтовлений, але не вміє румунськи, говори на мене по-мадярськи. Товариш Паска є на середині, чекає на тебе.

– Ну, тоді заходьмо!

У залі засідань було близько п'ятидесяти людей, угорців та євреїв, запрошених, «як попало», за рекомендацією будапештських голів ірредентистських рухів, багато хортистів видавали себе за переслідуваних комуністів і підтвержували це фальшивими купленими документами.

Вони й надалі отримували накази прямо з Угорщини через ієрархів католицької та реформаторської церков, залишаючись вірними мадяризові. Протоієрей реформаторської церкви ридав, коли говорив про візит регента Хорті в Бая-Маре верхи на його легендарному коні... Шкода, що вонючі волохи знову зайняли святу землю батьківщини, а особливо цей легендарний край, за найменуванням якого великий володар назвав свій титул *Horthy Miklos de Nagy Banya!* Всі угорці були переконані, що румунська окупація тільки тимчасова.

Паска Янош, мер міста Бая-Маре і лідер тимчасової організації партії округу, зустрів інструктора в залі суду холодно, не турбуючись ним. Для нього він був занадто малим і незначним в комуністичній ієрархії, простий інструктор партії, робітник, завербований однією з бухарестських фабрик. Белелеу зайняв місце в президії та сидів апатичний і відсутній.

– Дорогі товариші, я оголошую відкритим пленум Марамороської організації Комуністичної партії, – звернувся до присутніх впевнений в собі мер міста Янош Паска. – На нашому пленарному засіданні був призначений взяти участь товариш Георгіу Белелеу, інструктор центрального керівництва партії, якому я надаю слово, щоб

керувати роботою нашої конференції.

– Дорогі товариші, – почав емоційним голосом Белелеу, – на нашій конференції, як я зрозумів, присутні всі активні члени партії, так що вона є статутарною. Так як ви не знаєте всі порумунськи, я прошу товариша Паску перекласти вам, що я говорю. У нашій партії є всі національні меншини, які повинні мати рівні права з іншими громадянами нашої держави. Ми повинні бути об'єднаними, оскільки буржуазія, наш смертельний ворог не спить... Ми повинні встановити владу робітничого класу і будувати нове суспільство без експлуататорів та експлуатованих, в якому будуть існувати робочі закони, – продовжував спотикаючись в своїй промові, яка складалася з стереотипних фраз, які насправді не мали жодного сенсу.

Цю промову він повторював десятки разів в подібних випадках. Під кінець запропонував обрати секретаря організації округу і комітет з п'яти людей, в якому обов'язково повинні бути і жінки. Таким чином, Мака, дружина Елега, старша кухарка їдальні Баямарської гірничої школи, стала поряд зі своїм чоловіком членом повітового партійного комітету.

Комуністи високо оцінювали рівні права жінки «з чоловічим», як виражались неписьменні пропагандисти, враховуючи, що Ана Паукер, товаришка по боротьбі і по ліжку самого Сталіна, входила до Центрального комітету, поставленого Москвою. Не зверталось уваги на підготовку чи на комунікаційну здатність кандидатів на посаду, головними були папка і, особливо, рекомендація надійного товариша.

Белелеу прибув з Бухареста з вивченим уроком, а місцеві вибори були тільки формальністю: він мав поставити на посаду Паску Яноша, бо так наказав Васіле Лука, тобто Ласло Лукач, добрий друг Ани Паукер. Присутні не реагували ніяк, а голосували механічно за всі пропозиції, перекладені Яношом на угорський діалект. Нарешті, Паска подякував за його обрання секретарем партії повіту Марамуреш, вийшов поспішно з кімнати, даючи Елекові розпорядження запросити бухарестського гостя на обід.

З румунської переклав
Михайло Гафія ТРАЙСТА

Корнелій ІРОД

УЧНІВСЬКІ ФІГЛІ

(Із циклу ПРОМАХИ)

(Продовження з № 273)

А ось другий сімейний секрет, довірений мені Тодієм: під час Другої світової війни його батько попав у полон (не знаю – до німців, а чи до радянських); він не міг перенести надзвичайно важкий табірний режим військовополонених і повісився. Аж тоді зрозумів я, чому наша класна керівниця учила нас – з її сумного життєвого досвіду, – що людина повинна бути гідною і не здаватися перед труднощами, якими б важкими вони не були.

Я помітив (а розказували мені про це й інші), що, взагалі, хлопці вдаються у свою маму, а дівчата в батька – і виглядом, і характером. Дочка Меланії Лемний покінчила життя самогубством, як і її батько, а через двадцять шість років Тоді помер на рака, як і його мати...

Після пані Меланії Лемний нашим класним керівником став поважний професор історії Іван Кирстюк. Його уроки про минуле народів були принадними оповідями, які просто зачаровували нас, ми запам'ятовували все ще з класу і «дома» вже не треба було вчити той урок історії. І класним керівником Іван Кирстюк показав себе талановитим педагогом і разом людиною, яка має почуття міри, головню коли йшлося про нашу якусь більш «серйозну» витівку. Наприклад, скрутним та прикрим виявився момент, пов'язаний з нашою викладачкою географії, а саме пані (власне, товаришкою) Гудіковською, дружиною заступника директора, викладача математики (викладав він здебільшого у середній фінансовій школі). Гудіковський досконало знав і румунську, і українську мови, а вона, справжня росіянка, викладала нам географію по-російськи, рідко вживаючи й якесь українське слово, а румунську мову не знала зовсім, тобто ні словечка.

У серетських школах були у вжитку здебільшого радянські підручники, також і карти. На карті всесвіту, що висіла біля дошки, хлопці нашого класу (віком від 17 до 20 років...) вичитали, що в Югославії (нині в Хорватії) існує порт Пула. (На румунських картах назва цього порту Пола, бо по-румунськи, як відомо, пула – це сороміцьке слово, вульгарна назва чоловічого статевого органу, якого в науці називають фалосом). А гіцелі нашого класу, зважаючи на незнання румунської мови викладачкою географії, стали зловживати цим словом. Коли йшлося про

добування й транспорт вугілля або нафти, про виробництво сталі, про урожай зернових тощо, від хлопців, яких викликали до карти (бо засоромлені дівчата лиш червоніли, опустивши голови), професорка Гудіковська довідувалася не без подиву, що всі кораблі навантажені цими товарами допливали до Пули. Спершу Гудіковська не заперечувала, хоч було дивно, що навіть, коли не йшлося про транспорт, ми направляли всі пароплави і поїзди у згаданий хорватський порт. Але, коли говорилося вже про економіку Америки, Австралії або Африки, а ми продовжували виряджати пароплави у той же порт, вона невдоволено нарікнула:

– Що це ви все Пула та Пула?

Під час перерви про те саме жалілася вона і в учительському залі перед кількома викладачами, серед яких знаходився і наш класний керівник: «Не знаю, що напало на учнів Х-го Б, бо вони водно Пула та Пула...»

Скоро після цього Іван Кирстюк увійшов у наш клас. Попросив дівчат вийти на шкільне подвір'я і побути там, доки покличе їх черговий учень. Потім наш класний керівник ступив на кафедральний п'єдестал, помовчав хвилину, далі дуже серйозно й засмучено подивився на кожного з нас і вкінці заговорив по-батьківськи розчаровано:

– Я такого не сподівався від вас. Ви – кавалери, що невдовзі здадуть «матуру» (тобто атестат зрілості), а ведете себе, як остатні хами. Та ще перед дівчатами, хоч до одних залицяєтеся... Але нестерпно болюче інше: ви насміхалися з дефекту, з вади людини. А ця людина – ваша учителька. Це все одно, що збиткуватися і знущатися над калікою чи сліпим, замість того, щоб допомогти тій душі. Ви згідні, певне, що така поведінка не характеризує благородну людину, правда? Жаль, хлопці. Гадаю, у нас уже не буде нагоди вести подібних розмов...

Класний керівник замовк і подався до дверей, але нім вийти, додав:

– Добре було б, щоб ваші географічні знання не дійшли до вух товариша директора... Хто черговий учень? Іди та поклич дівчат з подвір'я.

Здається, директор Богдан Яричевський не довідався про наш вчинок, а ми перестали «перевозити» товари в той хорватський порт.

Іноді, коли з якихось причин не приходила на урок наша викладачка математики Валентина Яричев-

ська, дружина нашого диретора, заміщав її викладач Косташевський (він викладав лише у педшколі). Був то мужчина п'ятидесятилітнього віку, постійно напрочуд елегантно одягнений у надто дорогий одяг для скрутних післявоєнних років, але, попри все це, він творив враження якогось молюска: рухи в нього були дуже повільними та млявими, говорив він тихо й розторочено, а на уроках завжди заставляв якусь ученицю (хлопців він не любив) читати поточний розділ з Геометрії, Алгебри чи Тригонометрії, потім, тримаючи пальто наопашки, сідав легенько й лінувато на стілець кафедри, але спершу закидав поли пальта через спинку стільця, щоб не м'яти їх під собою, і дрімав майже цілу годину.

Одного дня, коли у наш клас мав прийти Косташевський замість простудженої Валентини Яричевської, ми приготували для нього сюрприз. Між таблицею і картою всесвіту ми вивісили аркуш паперу, на якому написали великими друкованими літерами: *У РАЗІ ПОЖЕЖІ ЧИТАЙТЕ ВКАЗІВКИ НА ЗВОРОТНІЙ СТОРОНІ*. Але папір виставили ми тільки перед приходом Косташевського й потім чемно засіли за своїми партами – не їла душа часнику, не буде й смердіти.

Косташевський увійшов у клас як завжди – мляво й неквапно, у пальто наопашки, – але перед тим, ніж сісти, вийняти підручник і заставити якусь нашу колегу читати, замітив аркуш паперу, підійшов повільно, надів окуляри в золотій оправі і прочитав. Потім повернув папір і прочитав написане на звороті: *У РАЗІ ПОЖЕЖІ, ДУРНЮ!* Мабуть, прочитав це раз-двічі. Але на наш подив, викладач і не розсердився, і не усміхнувся, а склав папір і обережно та повільно засунув у свій шкіряний портфель. Аж це нас перелякало: якщо він покаже той листок директорові – ми пропали! Але минув день, минув тиждень, і не сталося нічого. Це заспокоїло нас і переконало, що Косташевський не показував Яричевському той листок паперу. Він, певне, боявся їдкої директорової іронії.

І наш неспілий вік, і монотонний плин днів нераз заставляли нас пустувати і жартувати, часто навіть нахабно, як от із Косташевським. А невдовзі вчинили інший жарт, цього разу з іншою нашою професоркою, але про цю витівку чудовий наш класний керівник не довідався. Йдеться про неприємний трафунок, що стався Тікові Велегорському.

Тіку Велегорський, мій друг, мій односельчанин і колега ще з першого класу початкової школи, у ліцеї сидів за передньою партою біля дверей. Був він юнаком худеньким і тихим та сором'язливим, але зараховувався між хорошими учнями нашого класу, любив він головню математику (по суті, він закінчив потім факультет математики Ясського університету і

все своє життя був викладачем математики у Сучаві); дуже любив він також футбол, а пізніше й покер. Коли не був зайнятий однією з цих двох пристрастей, Тікові страшно подобалося тримати, трохи згорбившись, руки в кишенях штанів і, якщо можна, аж по лікті. Навіть коли викликали його до дошки, правою рукою брав він крейду, а ліву засував у кишеню штанів.

Перед тим, ніж розказати про те, щовкоїв Тіку, мушу представити вам ще двох наших професорів. Спершу викладача фізкультури Александру Лапушняну. Він справді так називався, тобто як колишній володар Молдови. Був то показний та стрункий сорокалітній мужчина, здається, колишній офіцер, якого звільнили з армії не знати з яких причин і послали викладати фізкультуру у серетському ліцеї замість набагато старшого Васіле Белци, який продовжував викладати у педшколі. Ми зразу полюбили нового викладача, тому що Александру Лапушняну виявився більш «моторним» від Белци. Він часто выводив нас то в «сад Байля» спускатися на лижах, то на міський стадіон (хлопців, бо у дівчат викладачкою спорту була Домніка Флоріч, полюбовниця нашого колеги Ромулуса Скоробогача, але про це не будемо зараз). А тому, що ми перебували здебільшого лише у школі та в гуртожитку, вихід на стадіон був неабиякою радістю. Інший радісний момент для нас був іноді лише в неділю, коли о десятій ранку вели нас – теж похідною колоною та співом – в єдиний у місті кінотеатр дивитись якийсь радянський фільм про війну. А любувався ти цією радісною хвилиною тільки, якщо тебе не покарали: за меншу провину – провести час до обіду в шкільній бібліотеці для «підвищення політичного рівня», а за більшу – колоти дрова у підвалі.

Александру Лапушняну выводив нас на стадіон лише тоді, коли у денному розкладі фізкультура займала останні дві години. А що будемо там робити ми догадувалися за спортивною екіпіровкою, яку видавали нам зі шкільного складу: буде атлетика, футбол чи інші спортивні вправи. (Скажу для тих, хто не прожив ті часи, що тоді фізкультурі приділяли ту саму увагу, що й іншим предметам, і що у серетському ліцеї учні мали для цього все необхідне: хороший спортивний зал, обладнаний за всіма правилами, склад спортивних матеріалів, а на уроках фізкультури учні повинні були належно споряджатися у шкільну екіпіровку).

А друга викладачка, з якою хочу познайомити вас – це вродлива Ольга Карп'юк. Вона щойно закінчила Бухарестський інститут російської мови імені Максима Горького; була вона лише на три-чотири роки старша від нас, а з кількома майже ровесницями, бо декотрі через війну почали пізніше ходити до школи.

(Продовження на 35 с.)

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ОВЕРРОННЕН

(Прозова коломийка для душі і серця)

(Продовження з № 273)

18. ВІД МОСТА КОЛО ПОШТАРЬОВИХ ДО СОЛОНЧАНСЬКОГО МОСТА, – ЯК ВІД ВБИВСТВА ДО ВБИВСТВА

Протікаючи попід «муст коло Поштарьових», Ронішора втікає назавжди, навіть непопрощавшись, від «орсагу», з яким перепліталась стільки разів впродовж геренових лісів. Втікає мовчки, тайком, мов дівчина, яка покидає легіня і не хоче образити його. Правда, вони ще протікають поруч кілька сотень метрів в самому центрі села, але хтозна чи й бачать одне іншого, бо бач, в кожного з них свій гонор.

Тут, на цьому мості, один парубок з Коньового Дзвора зарізав ножом мого сусіда, теж парубка, Миколу Пинтишиного. Хоча минуло зараз тридцять років від тоді, але його похорон так глибоко закарбувався в моїй пам'яті, нібито вчора відбувся.

Бачу його, як лежить в «копиршові» вдягнений у «бав'янку» та «реклик» з накладною кишенею на грудях, в яку хтось, мабуть, його мати Марія Пинтиха, встромив гілочку розмарину та банкноту в сто леїв.

Чую голос тети Пинтихи: «Йой, Николайку мамчин, ой, який єс файний, устань мамин, устань...», часто причувається мені і голос панотця Альбічука: «Дорогі мої цімбори, коли повернетесь на роботу, то скажіть моїм знайомим, що сира земля Верхньої Рони приймила навіки моє молоде тіло...», а голос трембіти?... відтоді скільки разів чую трембіту, мені згадується Миколин похорон.

В Миколи було двоє братів: Іван та глухонімий Дьорді – гарний і сильний, мов Геркулес, який так і не дізнався, хто вбив його брата, бо всі боялись, щоб не пішов і не вбив всю родину вбивці, чи не підпалив їхню хату. До речі, Дьорді не народився глухонімим, але про нього я напишу окремо.

Далі Ронішора протікає поміж господарствами ронянських газдів, потім попід «муст у Кирнадзову улицу», а далі попри Дрімушовий город, де колись був сільський млин. На жаль, його вже немає. Я питався у Ціка Дрімуша, чи якось в нього немає «обращіка» з млином?... «Був, але дес запропастивса», – відповів мені.

Нижче від Дрімушового млина на березі Ронішори стояв, мабуть, стоїть і тепер Піштику казан,

де ровенці варили свою славнозвісну слив'янку, бо «такої слив'янки, як у Рунуй, не є на всій Мараморіш!»

Професор Іван Ребошапка часто спогадує, як потрапив до «казану» (мабуть, фольклор збирати... бо до горілки наш професор, як курка до пива, кажуть в Роні), а тут людям при погарчикові свіжої слив'янки розв'язувалися язички, і один з них розповів, як від нього жінка втекла з іншим. Вислухавши його біду, один із старих дідусів вииняв люльку з рота, сплюнув і сердито промовив: «Гя било д'ябла бити!»

Далі Ронішора протікає попід славнозвісний Солончанський муст. А чому він такий славнозвісний? Тому що солончанські легіні кожного року в передодень Святого Юрія вкочують його березами, а «на Юря» після служби Божої зустрічаються біля моста, наймають музик і гайда лелі!.. «Кобих така до кужелі, як у данці – гайда лелі!». Гуляють і веселяться, аж до самої ночі.

У нашому селі на святого Юрія всі порядні газди вкочують свої хвіртки та ворота березовими гілками, а також і поливаються між собою водою. Мені пригадується один випадок з тетою Корнелою, яка прала білизну в Федецьській поточині, а мосточком попри неї проходив шеф посту, «міліцішт».

«Ви знаєте, пане, што нині Юря?!» – крикнула тета і вилила на нього коритце з водою. Мабуть, про тету Корнелу варто б написати окремий розділ.

Тут, під Солонецьким мостом, знайшли вбитого і прив'язаного ланцюгом Дрімуша.

Про те, як жиди Грімфери вбили Дрімуша, я чув багато разів, але ніхто не зміг розказати подробиці цього вбивства, до минулого року, коли я їздив до Чернівців з одним професором, який народився і виріс на Солонці, не буду називати його імені, а на Солонці народилось багато професорів, так що вам важко буде дізнатись, про кого йде мова.

Після Другої світової війни, коли євреї, які не загинули, повернулись до села і почали знову гештуфати, жити своїм попереднім нехристиянським життям (українці їх не долюблювали, та хто їх долюблював? – сказав би відомий дослідник Таке Папагаджі, який досліджував відносини між євреями та мараморощянами), жид Грімфер обманув, а потім посварився із сільським господарем Дрімушом, який з пересердя сказав йому, що «Гітлер лихо зробив, що не повбивав усю жидву».

Почувши таке, Грімфер порадився з єврейською громадою, яка зробила таємний суд над Дрімушом і засудила його до смертної кари. І так одного вечора, коли Грімфери організували якийсь бенкет чи танці, послали за Дрімушем, щоб їм запалив газову лампу Петромакс, здається, Дрімуш розбирався в таких справах.

Людина пішла з дому – і більш не повернулася. Дарма шукали його, розпитували – зникла людина, мов у землю влізла. Другого чи третього дня діти, граючись, знайшли його в покинутій хаті, і повідомили своїх родичів, думали, що він спить п'яний, але, коли люди дійшли до покинутого будинку, Дрімуша там вже не було. Після того, повертаючись зі школи додому, один з солончанських хлопців побачив гарну овечу шапку в потоці біля солончанського моста і

УЧНІВСЬКІ ФІГЛІ

(Продовження з 33 с.)

В нашому класі Ользі Карп'юк стався смішний трафунок – правда, не навмисний, – героєм якого, можна вважати, був Тіку Велегорський.

Звісно, Ольга Карп'юк викладала російську мову теж за радянськими підручниками. На її уроках, розуміється, говорилося лише по-російськи, але нам, тобто хлопцям, було не до уроків. Ольга Карп'юк була справжньою красунею: була вона висока, струнка, постійно усміхалася кожному з нас, ступала гордо з «агресивно» напнутими грудьми, а темно-мідне її волосся, заплетене в одну тільки косу, сягало (пробачте) до самої сідниці. Хлопців не цікавила вже російська мова, бо вони просто пожирали очима молоду вродливу професорку.

Одного дня, коли після фізкультури слідувала російська мова, ми не мали часу переодягнутися і увійшли в клас у тренувальних костюмах, у так званих «тренінгах». Урок російської мови розгорнувся нормально: дівчата були уважні й активні, а хлопці, без винятку, чимраз сильніше закохані у свою красиву викладачку, були мрійливими роззявами. Бувало, Ольга Карп'юк вимагала у когось із учнів, щоб той уточнив *число*, *падеж* і *род* якогось іменника, а я, блукаючи думкою хтозна-куди, почувши *и род*, гадав, що то *Ирод* і піднімався, чекаючи запитань викладачки. А коли зрозумів, що мова не про мене, я сідав засоромлено.

В кінці уроку, жаліючи, що так швидко кінчається, ми занотували домашнє завдання, а Ольга Карп'юк взяла каталог і збиралася покинути наш клас. Тоді Тіку Велегорський висунувся з парти і вийшов їй назустріч: за звичаєм, з руками засуненими по

побіг запитати свою матір, чи може взяти її. Коли жінка разом з хлопцем спустилися до потоку, побачили під мостом вбитого Дрімуша, прив'язаного ланцюгом до коріння верб.

Коли тіло треба було везти на розтин, родина попросила якогось газду, який переходив через міст возом з волами, але той відмовився, і відтоді його воли більш не хотіли переходити міст. Зупинилися перед мостом, як вкопані, даремно бив їх батогом, йшов перед них і тягнув їх за ярмо, воли не ступали з місця, і газда був змушений обходити солончанський міст.

Нижче моста на лівому березі річки стояла корчма, яку називали «Коршмою за потоком», тут в цій коршмі сільський столяр Якуб Кващчук вбив, зарізав долотом, Клонца, який був великою партійною шишкою в селі. Але про цю пригоду, мабуть, іншим разом.

лікті у кишені штанів тренінга, він попросив, щоб викладачка повторила тільки що продиктоване домашнє завдання, бо він, каже, недочув (хто його знає, чому він недочув...) Позаду Іван Семенюк штовхнув його злегка:

– Вийми руки з кишень.

Тіку щось невдоволено пробурмотів і продовжував слухати пояснення викладачки.

– Вийми руки з кишень! – знову штовхнув його Семенюк.

Але Тіку й гадки не мав послухатися поради свого колеги. Щоб примусити Велегорського стояти пристойно перед нашою улюбленою професоркою, Іван Семенюк подумав висунути кишень з його рук, якщо Тіку не виймає руки з кишень – він вхопив його за штани і потягнув вниз. На жаль, разом з штанами він стягнув з Велегорського й труси і то аж до колін. На мить і Тіку, і Ольга Карп'юк застовпіли, далі викладачка коротко глипнула на голизу свого учня, крутнулася й покинула клас. Тоді ж Тіку, спантелений і встидаючись Ольги Карп'юк, повернувся спиною до дверей і блиснув, як кажуть, і нам, тобто показав усім свого трохи настороженого когутика. І лише коли вибухнув гучний регіт всього класу, Тіку квапно надів штани, гепнувся за свою парту, занурив обличчя у пригорщі долонь, аж спина його підстрибувала від досадного плачу. Скільки не старався я прицитькати його, він водно відштовхував мене ліктем і продовжував плакати. Навіть на обід не хотів спуститись у їдальню.

Але дивно: ми майже зовсім не жартували потім у зв'язку з моментом, коли Тіку Велегорський блиснув Ользі Карп'юк і всім своїм колегам. А це, певна річ, тому, що кепкуючи з нього, означало сміятися і з прекрасної викладачки, у яку закохалися всі хлопці (мабуть, не лише з нашого класу), і робити таке не годиться, правда?

Анна ТРАЙСТА РУШТЬ

ДИЖИЙ РАЙ

(Уривок з повісті)

(Продовження з № 273)

– О Господи милосерний, ба ци де ділиса діти?– перелякалась геть Петриха та тремтячим голосом запитала малярку: – Та... уд коли їх не є?

– Не знаю. Може, ще перед дождя, думаю...

Стара переглянула всю хату, шурь, хлів. Але ніде ні слуху, ні духу. Глянула під шатру – вудок нема. Тепер вона здогадалась, куди помандрували її непосидючі внуки, бо вчора після молотарки, хоч і натрудилися за майже цілий день, під вечір зібрали друзів, Гейзу, Полія та Васалію, і разом ладили собі вудки та шукали біля гною черв'яків, радилась, сперечались, сварились, як завжди, та щось пояснювали один одному. Бабуня не звертала на дітей уваги, тільки глянула ласкаво у їх бік, подумавши: «Най іграютьса, лармуют¹, бо ж діти. Аж не тепер – то коли?» Враз згадала, що поміж іншим почула від хлопців, що риба добре клює рано на зорях та перед дощем.

– Пушли за рибами у потук, – сказала Ілоні, – та й пса взяли, шпігарі² нехарні.

– А ви удки знаєте? – переполошилась та. – Була ж туча.

– Пса не є. Всі мої шуфлеї пропали із остриви та ще й кофичка. Удок нема, ані кулеші вечерішньої, котру я хотіла дати псови. Забрали на наду для риб.

«Ой діти, діти! Ба ци за што тот, хто їх не має, старієса, коли жиє вільно та не має ніякої жури? Мої, коли були малі, були май послушляні. Ци, може, я уже постаріласа та уже не тямню. Але сесі люті³ та хитрі, як оси в улеї. Знают і кулько ступню⁴ чинит горобец на гуд, і де дитько кузню має та овес заострює. Боже, ня прости!» – пробурмотіла невдоволено бабуня та, глянувши на похмуре небо, котре знову висіло над Лалою та громадило товсті чорні хмари на новий дощ, тяжко зітхнула, перехрестилась та разом із Ілоною бігом подались до річки, ані не замкнувши двері.

Повінь

Лала шуміла. Її гірський гул вибрався із ліса та тепер роздавався далеко.

– О, Іштеном⁵! Іштеном! Ба ци де наші діти? Хто їх повів у таку страшну годину за рибами та ще так рано? – бідкалась її сусідка Ілона.

Але Петриха не відповіла, тільки прискорила ходу

та в думці просила Всевишнього, аби вборонив дітей.

Коли прибігли жінки до річки, там нікого не було, тільки брили, коріння та хаша котились по каламутних хвилях, котрі все змивали на своєму шляху та забирали кудись у невідому далечінь.

– Ой яка страшна повинь! – стривожилась Ілона.

– Мала урватиса хмара десь пуд Волосянюкою або у Лісині. Такого май було, – підтвердила стривожено стара Петриха та подалася вгору річки, а Ілона – вниз.

Але малярка вернулась скоро назад та наздогнала Василю, мов боялась чогось. На протилежній стороні річки, де жив Петрушка Босий, його жінка Марікуца безпорадно махала руками, бо голоса через бурхливий шум не було чути зовсім, ані річку не можна було перейти ніяк, бо берву⁶, що зв'язувала два села, забрала вода, хоч та була прикріплена до якоїсь вільхи.

– І Васалія має бути із ними, бо волошин Петрушка Босий пушов горі потоком, – встановила малярка.

– А ти як думаєш? Могло бути інакше?.. Будь-яка друбна річ, што була ци сталася у нашуй Лалі, ци на селі, без дітей ніколи не обийшлася. Хай думає хто, як хоче. Так було і буде, доки є світ та й люди, – пояснила тета Василю, та коли глянула знову на річище, перелякалась.

Потім, котрий іншим разом переступали кількома кроками, тепер перетворився у бурхливу Тису. Василю перехрестилась, а потім стала навколішки на розмоклу, розплакану землю та почала молитись вголос: «О, Господи любий, змилуйся над нами грішними...»

У цей раз на берег річки прийшли старий Гейза, Митрун та й ще кілька жінок, котрі бідкались та жаліли за своїми коноплями, що їх не встигли помити раніше, а тепер все забрала повінь.

– Ото лиш ваші легіниці мали заманити усіх дітей до риб, – кинула невдоволено Ілона Петрисі.

– Як, лиш мої? А твої – сяті, а не діти? – обурилась стара.

– Ваші! Бо лиш у них тільки усяких угадок⁷ та ідей, а головно у Павла. У вариши⁸ усі діти розволочені та ходят і туди, куди нечистий загубив плуг, коли орав шклепи.

– Тихо будь! Не згадуєш нечистого, а само тепер! Не годитса! Ліпше помолиса Богу, аби їх сохранив. А до моїх онуків не чіпляйса, бо твої діти старші уд моїх, так што... – та не доказала, бо прибіг бачі⁹ Доні, Ілонин тєсть, та й ОDOTЯ Васелєнюкова.

– Што є, християни? Што са стало? – запитала ОDOTЯ.

– Хлопці встали рано та пушли на риби. Прийшла буря, а їх не є. А тепер другий дощ зараз буде, – розповів хтось коротко.

– Не журітса, прийдут самі. Хто знає ци не сут уже дома, а ви туй стряконіте¹⁰ у росі пусто та суєтєтєсь, – розраджувала їх ОDOTЯ.

– Хто їх іспендив¹¹ до рибалства на зорях, коли ще ні когут не запіяв? А тепер прийшла ще й туча така страшна. Можут застудитиса або утопитиса дес, – звернувся до жінок Митрун, що приєднався до їхнього гурту.

– Діти – непослухляні, што подієш. Ми були інакшими у їх вік? – відповіла ОDOTЯ.

– Ходят роз'язані, як пес без притулку, бо не є кому їх впєрезати добре прутом, аби тямилі, што гія держатиса хижі та роботи, – почав приказувати бездітний Митрун.

– Ова! А ти уд коли такий строгий із чужими дітьми, коли своїх не маєш та не знаєш, як ростут? – обурилась Василюнючка.

– «Коли лисиця не досігає грезда¹², усьом каже, што терпке», – буркнула Микитиха. – Лиш робота та богаство єму у голові. Ци гія, ци не гія, раз-два крітікує усьох без ніякого доказу, бо не знає, што діти коштуют. Не знаю, для кого пєньгає¹³ та змагаєса тьлько?.. Кому? – продовжила Василюнюкова.

– Може, буде жити вічно, як і сеся Глинниця!.. – додала якась друга молодича.

– Еге! Прийде час, коли все розпадєса. Бо і Глинниця, хоть і була колісь висока гора, розтопилася. Пришли татари, турки, жиди, німці із Баварії, малярки, поляки, котрі розкопали її, убрали із неї вапно і всі бебєхи та рознесли їх по всьой Європі, як рознесли і суль та дерево. Розбогатилиса на нашуй земни і на людських плєчах, а удтак забралиса, як лиха пошесть. Але ми ужили та осталиса туй назавжди; рунали за ними спустошені землі та засівали їх, засаджували садами і лісами та старалиса якось угоїти оти страшні земляні чіряки та рани, – махнула рукою стурбована тета Петриха. А потім видряпалась скоро на якийсь горб, звідки, як вівчарь, засвистала у два пальці, а потім загукала на все горло: – Урсул! Урсул!

– А ви што, тєто, пса кличете, а не дітей? Ци, може, фівкаєте на волошина Урсула із-пуд Мигури, бо одовец, як і ви, та хто знає?.. – зажартувала одна із жінок.

– Пса, бо діти не чуют із-за водяного шуму. У него – добрі уха і нюх кріпкий, не як – у людей, – пояснила Василю, не звернувши уваги на тонкий несолений натяк.

І справді, через кілька добрих хвилин прибіг Урсул. Великий таркатий пес стривожено загавкав кілька разів на людей, котрі на мить злякались, а потім стрілою подався до сердитої річки, де почав знову погавкувати, мов сповіщав про небезпеку.

Тета Василю, його господина, зрозумівши насторожливе гавкання, скоро подалась за ним, а потім і всі інші. Із протилежного берега річкєстєяли Босий та ще один волошин. Вони показувли щось рукою, але голоса не було чути. Люди стривожились та скоро подались вгору річки туди, де вів їх пес. За поворотом шєстєро дітей сиділи на довгій круглій корєнистїй колоді, між хлопчаками і одна дівчинка, Марішка, сестра Васалії Босого.

Колода летіла по хвилях вниз, зупинялась, вдєряючись у різні коріння та пні, та нарешті зупинилась серед плєса, де влітку купались діти, а жінки прали гєндєря. Тепер там зробився глєбокий крутіж, а вода крутила та затєгувала все, що попадало туди. Крутилась у різні сторони і колода, на якій сиділи діти, але будучи товстою і довгою, вода не сміла її затопити. Протє із-заду прибували інші дерева, гілки і кущі, пні і людські коноплі, котрі зупинялись біля неї та намагались штовхнути її вперед. Та клинчєватє колода зачєпилась надїйно за якєсь товстє коріння та залишалась на місці.

– Ой, Боже! – закричали із переляку ті, що стояли на березі.

– Втоплєтєса діти, як затєгне їх вода в крутіж! – кричала не своїм голосом Петриха Дєвганєва. – Рєтєуйтє, людє добрї! Змилуйтєса! Задєржїт колєду! – побивалась вона.

Волошка Босого на тому боці теж кричала, плакала, побивалась, але даром.

(Далі буде).

1 Лармувати – голоніти, спєрєчатись, здїямати гємїр.

2 Шпігар – шпігун, тут хитрий.

3 Лютий – тут жєвєвий, непосидючий.

4 Ступєнь – крок.

5 О, Іштєнєм – (угор.) О, Боже!

6 Бєрєвє – кладка.

7 Угєдкє – вєгєдкє.

8 Варїш – місто.

9 Бєчї – (угор.) вуйко, чєловїк старшого віку.

10 Стєряконїти – стєятї бєз дїлє, ждєтї дармє, мєрзнєтї.

11 Іспєндїтї – заманїтї.

12 Грєздє – вїногрєднє грєно.

13 Пєньгєтї – пїднїмєтї, нєсїтї, вїкорїнюватї пнї.

Юрій ЧИГА

ВЕЛИКДЕНЬ

Великдень – найголовніше християнське свято. Цього дня душа ніби переповнюється світлою радістю, цьому сприяє і природа, яка в єдиній гармонії із Вселенською радістю зустрічає воскреслого Христа.

Великдень – це Великий День.

Є кілька легенд на тему, чому Великдень, як вже було сказано, «Великий День». Одна з них записана була колись на Слобожанщині: «Великдень – називається так тому, що в той час, коли Христос народився, сильно світило сонце і стояли такі довгі дні, що теперішніх треба сім скласти, щоб був один тодішній.

Тоді, було як зійде сонце в неділю вранці, то зайде як в суботу ввечері. А як розп'яли Христа – дні поменшали. Тепер тільки царські ворота в церкві стоять навстіж сім днів...»

ВЕЛИКДЕНЬ НА ГУЦУЛЬЩИНІ

У ніч на Великдень спати не можна взагалі, бо проспиш усе на світі. Це вірування і сьогодні зберігається у нашій громаді села Ульма, що на Сучавщині, і по всіх селах румунської Буковини, а це в громадах Бродіни, Извоареле Сучевей, Молдови Суліци, Брязи, Кирлібаби, Молдовиці, в селах Палтіну та Чумирна, громади Ватри Молдовиці. А гуцули розсіяні по всіх містах Сучавщини, і я певнений, що вони не забули про цей звичай наших предків.

Звечора у суботу всі гуцули сходять з гір. Йдуть до церкви на Божу Суботу Воскресіння Господнього. Разом із ними беруть кожний для освячення паски та різні м'ясні продукти: вуджену солонину, ковбаси, а також яйця, сир, ладан, часник,

Гуцульські писанки

хрін, масло. Також деякі кладуть у кошик пляшку з вином. Обов'язково у кошик кладуть кілька найгарніших писанок, крашанок (галунок). Кошики із

Пасхальний рушник

продуктами отець освячує після Божої Служби. Ця подія відбувається урочисто. Виходить процесія з хрестом попереду, яка обходить Божий храм. При освяченні дори, християни дають (дарують) отцеві по 1-2 писанки. Одні дають прямо отцеві в руки, інші кладуть у великий кошик, де, як у нашму селі, назбирається біля 300-400 прекрасних писанок.

Поздоровляти зі святами й христосатися починають вже після Божої Служби. При христосуванні зазвичай колись цілувалися, обмінювалися писанками та крашанками. Пам'ятаю, 50-60 років тому був гарний звичай: одержані в подарунок освячені писанки зберігали довгий час, як велику цінність, бо за народними віруваннями, освячена писанка має велику силу. Повернувшись додому, перший раз казали старшим, хворим, маленьким дітям, котрі не могли йти на Воскресіння до церкви: «Христос вокрес!», і приймали відповідь: «Воістину воскрес!», перед тим, як сісти за стіл, дівчата вмивалися водою, в якій

лежали гарні крашанки і писанки, аби були такі ж гарні.

Яким би не було кулінарне розмаїття на столі, але починали обід завжди із паски. Навіть крихти паски, які падають дотолу, ні в якому разі не можна викидати на сміття. Відрізаний окраєць треба зберігати завжди, як талісман, що приносить всім щастя.

Звичай відрізняються від села до села. В деяких селах після обіду християни йдуть на цвинтар, щоб христосуватися з мертвими, на гроби кладуть писанки та галунок. На Великдень, як зустрінеш якогось

Освячення пасок

чоловіка, хоч і незнайомого, треба поклонись та привітатися: «Христос воскрес!» Цього дня потрібно вітатися навіть із ворогами.

Колись, на Великдень, діти ходили «за писанками», до сусідів, хрещених батьків і також до родичів і друзів.

Хто помре на Великдень, вважається дуже щасливим, бо саме цього дня ворота раю відкриті, і душа без усілякого суду потрапляє туди.

Вважається, що у Великодню ніч відриваються всі земні скарби, які світяться на землі чарівними вогниками, проте побачити їх може лише найменша дитина із родини, та й то якщо помисли її чисті.

Протягом сорока днів по Великодню, аж до Вознесіння, всі православні християни вітаються одне із одним словами «Христос воскрес!» і відповідають на вітання «Воістину воскрес!». Весь наступний тиждень після Великодня називається СВІТЛИМ.

Не годиться в неділю Великодню ходити в гості, проводити набутки, напиватися, бо це великий гріх.

ВЕЛИКДЕНЬ У ХРИСТІЯНСЬКІЙ ЄВРОПІ

Не лише християни східного обряду шанують Великдень як найбільше свято. У католицьких країнах люди також бережуть багато звичаїв, котрі корінням, як і наші, сягають у язичництво.

Майже у всіх європейських народів яйце є одним із головних символів Великодня. Але є ще заєць і ягня. Маленьким німцям саме зайчик приносить великодні солодоці. А розмальовані яйця (зазделегідь заховані батьками) вони шукають недільного ранку у траві в садочку. Хто знайде більше – той переміг. У французів є повір'я, що у страсний тиждень всі церковні дзвони летять до Риму, а потім, на зворотному шляху розкидають шоколадні ласощі.

У Швейцарії існує такий великодний звичай: прикрашають джерела гірляндами із крашанок, квітів і стрічок. Подібна традиція живе і в деяких містах Каталонії (Італія). Там на Великдень цілі вулиці вкривають квітковими килимами. А от Іспанія знаменита своїми традиціями Великодньої хресної ходи. У самій лише Севільї різні церковні братства організують 52 ходи.

Найчастіше це театралізоване дійство з багатими костюмами і дорогим антуражем. Цікавий звичай зберігся в Чельсі (Велика Британія). Щоби не турбувати святу землю, люди йдуть у Страсну п'ятницю до церкви босоніж.

Полювання за великодними яйцями у США

Дитяча сторінка

Ірина МАЦКО

Загублена писанка

(Великодня казка)

Трапилась ця пригода у передвеликодній вечір. Маленька Катруся сиділа на лавочці біля хати і розписувала яєчка. Кошичок для посв'ячення уже був готовий. Все Катруся туди поклала: і пасочку, яку спекла їй мама, і ковбаску, хрін, трошки масла, шматочок шиночки, прикрасила все зеленню і квітами. Тільки писаночок не вистачало. От тепер сиділа, розклавши пензлики та фарби на лавці, і виводила дивні узорі. Завтра зранку вона з батьками понесе найкращий кошичок у церкву, щоб осв'ятити.

Катруся дуже старалася, виводячи узорі на яєчку. І не помітила, що писаночка, яку вона щойно розписала й поклала на лавку, помаленьку покотилась по лавці. І упала в траву. Потім далі по горбочку. А Катруся розписала усі яєчка та й пішла у хату. Не помітила, що одного немає.

Котилась-котилась писаночка і прикотилась до будки, де жив песик Сірий, та й стук до її стінки. Сірий злякано вискочив. Дивиться, а перед його будкою лежить щось маленьке, кругле і кольорове.

– Кістку господар кинув, чи що? – понюхав. – Ні, м'ясом не пахне. Я такого запаху не знаю, напевно камінчик, тільки дуже дивний якийсь і кольоровий. Нащо мені тут камінців перед будкою? Відкочу його до кота Мацика, нехай він морочиться.

Так і зробив. Кіт Мацик мирно спав, скрутившись клубочком біля хати. Сниться йому мишка, ніби він грається за нею, а вона від нього утікає. Раптом чує, щось муляє його у лапку. Прокинувся Мацик і бачить, що біля лапки наче яєчко лежить. Та якесь дуже кольорове. Такого кіт Мацик не бачив, коли заходив у курник.

– Що ж з ним робити? Може погратись? Мишки ж все одно немає. Пограюсь я яєчком.

І почав кіт лапками яєчко катати туди-сюди, туди-

сюди. Наче з мишкою грається. Та скоро ця гра набридла.

– Ні, таки мишка краще. Вона утікає, так цікаво, а тут що, штовхнеш – котиться, а ні – то й ні. Піду я, мабуть, мишку зловлю, а яєчко до курей віднесу. Напевно, вони його загубили.

Прикотив до курочок.

– Ось, тримайте, кури. Це ви десь загубили.

Розквотались кури, позбігались дивитися, що ж це таке котик приніс. Якесь мальоване, чудне.

– Це твоє Рябенька, – сказав впевнено півник, – ти також така, наче розмальована. – Бери і висиджуй.

– Так-так-так, твоє, твоє, – заквотали кури.

Ну що ж робити Рябенькій? Сіла на яєчко. Сидить, сидить, а воно холодне. До півночі сиділа. А кури тільки запитують – ну що там, зігрілось? Буде з нього курчатко?

Так і просиділи кури над яєчком. І очей не стулили цілу ніч. А надранок почули дзвін Великодніх дзвонів у церкві, що початок великого свята сповіщали і людей у церкву на освячення закликали.

– Великдень! Великдень! – загуло на подвір'ї. Тепер усі здогадалися, що то було за яєчко мальоване. І песик Сірий, і кіт Мацик, і курочки з півнем.

Зібрались вони біля порога хати з писанкою. Чекали свою господиню, яка завжди годувала та доглядала їх. І коли Катруся з батьками виходила з кошичком, щоб іти у церкву – урочисто віддали їй мальоване яєчко.

– Дякую, мої любі. Саме цієї писаночки мені не вистачало. Я шукала її весь ранок. Тепер я освячу у церкві її і поділю між вами. Ви її врятували.

Катруся поклала писанку у кошичок і понесла у церкву. А після освячення усі мешканці двору скуштували свяченої писанки, яку вони врятували. І були цим дуже горді та щасливі.

Дитяча сторінка

Ігор КАЛИНЕЦЬ

ПИСАНКИ

Виводить мати дивним писачком по білому яйці воскові взори. Мандрує писанка по мисочках із цибулинним золотим узваром, з настоями на травах і корі, на веснянім і на осіннім зіллі – і писанка оранжева горить у філіграннім сплеті ліній. То вже вона, як дивовижний світ, то вже дзвенить, як згусток сонця, бувають буйно квіти у росі, олені бродять в березневім сонці. І стилізовані сплітаються сади у маєві густих обрамлень, мереживом найтоншим мерехтить геометричний космацький орнамент. ...І я поплив у світ дитячих мрій, на білі колискові оболоні: котились писанки з гори – ясні сонця у маминій долоні.

Леонід ПОЛТАВА

ВЕЛИКОДНІ ПИСАНКИ

що за дивні яєчка
наша курочка знесла!
Намальоване гніздечко,
ще й пташочка мала,
навкруги – барвисті квіти,
жовті, сині гілочки...
Чи здогадуєтесь, діти,
що це? Певно – писанки!
Їх не курочка знесла,
їх матуся принесла,
ми гуртом розмалювали
для святкового стола:

сяють наші писанки,
як весняні квіточки!

Михайло МАМОРСЬКИЙ

ВЕЛИКДЕНЬ

Зима пропала, люта, зла –
весна воскресла над полями,
луги змережала квітками
і нам Великдень принесла.
У нас Великдень – милий гість,
його вітаєм гаївками,
його стрічаєм писанками –
он на тарілці їх аж шість!

Іванна САВИЦЬКА

НАЙКРАЩА ПИСАНКА

Пише писанки бабуня,
пише мама, пишу я.
А чия найкраща буде?
Я гадаю, що моя.

І бабуня так говорить,
Так і мама каже так теж.
– Правда, таточку? – питаю.
Він відказує: – Авжеж.
Навіть котик щось муркоче,
видряпавшись на вікно.
Певно, він сказати хоче,
що заслуга тут його,
бо на писанку барвисту
лапку мокру він поклав
і доріжку свіжу й чисту
необачно попусував.

Платон ВОРОНЬКО

ВЕЛИКДЕНЬ

На столі – духмяна паска,
А круг неї – писанки.
Уділи нам, Боже, ласки
На всі дні, на всі віки!
Немала у нас родина,
Та молитва всіх єдина:
Хай розквітне Україна,
Як в погожі дні – весна.

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Іван ВЛАСЕНКО

СТРАШНИЙ ПРЕЦЕДЕНТ

(Гумореска)

Цю побрехеньку розказав у «Енеї» хтось із москвичів, які любили просвіщати периферійну публіку столичними дотепами. Як відомо, 1980 року в Москві проходили Олімпійські ігри. Особливою популярністю в світі вони не користувалися, бо багато країн на знак протесту проти нехтування правами людини в СРСР не прислали своїх спортсменів. Паралельно вони провели свою олімпіаду у США. Із розвінчанням радянської «демократії» виступив і батько водневої бомби відомий правозахисник Андрій Сахаров.

«Найдемократичнішому в світі урядові» все це вельми не сподобалося. Але відігратися можна було тільки на Сахарову, до решти – руки короткі. Отож із Кремля була дана вказівка президентові АН СРСР позбавити непокірного звання академіка.

Зібралася академічна президія. Александров відкрив засідання та й каже:

– Товариші, сьогодні ми маємо розглянути безпрецедентне питання: виключення Андрія Сахарова зі складу академіків.

– Чому ж безпрецедентне? – з місця відгукнувся Леонід Капиця. – 1938 року Гітлер виключив з академіків Ейнштейна...

Запала глибока тиша. Александров якусь мить постояв, поплямків губами й промовив:

– Переходимо до наступного питання.

Павло ПОДРІЗ

ПО – СУСІДСЬКИ

(Гумореска)

Тітонька Зіна довго штурхала в бік дядечка Гаврилаша, аж поки він не продер очей та не встав із ліжка.

– Що сталося? – перелякано запитав дружину.

– Та чи тобі позакладало? – гримнула на нього тітонька Зіна. – Не чуєш, як наш собака гавкає? Вийди мерщій та поглянь, хто там вештається!

– Та хто там вештається? – дядечко Гаврилаш почав у темряві намацувати одяг. – Мабуть, хтось вулицею йде, а наш дурень і гавка...

– Якою там вулицею, коли собака цілу годину не вгва? Мерщій збирайся! Розбазікався.

Дядечко Гаврилаш безнадійно махнув рукою, накинув пальто й вийшов на вулицю. Скоро собака замовк, і він повернувся до хати.

– Ну що? – тривожно спитала тітонька Зіна. – Хто то був?

– Та кляті злодії, хай їм грець, – вилаявся дядечко Гаврилаш. – Пронюхали, що сусіда наш гуляє на весіллі, та й вирішили перерахувати його курей...

– То вони втекли? Бо собаку вже не чути.

– Та ні, просто я його затягнув у буду...

– Оце правильно. Чого б то песикові дарма надирватися, коли сусідів однак удома нема...

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Павло ГЛАЗОВИЙ

ЯК ВАРЕНИКИ ВАРИЛИ КУМ І Я

(Гумореска)

Кум поїсти неабиякий мастак. Йому жінка, що не зварить, все не так. Вередує: – Як з'їдаю твій обід, наче гіршу закладаю у живіт. Он торік я в ресторані, – каже, – був... Ледве миску з девольєм не ковтнув. Там таку дають підливку – смак і шик! З нею з'їсти можна власний черевик. – Раз в неділю ми осталися без жінок: Подалися вони раненько на товчок. Ми із кумом закурили, сидимо. Кум наліво, я направо – плюємо. – Не залишили нам їсти, то й нехай... А ми зваримо вареники давай! Налили ми в ночви свіжої води. Півмішка муки засипали туди. Я качалку взяв, а кум мій – макогон, тісто туго замісили, як гудрон. Дріжджів кинули дві пачки – красота! Потім перцю і лаврового листа. Тісто витягли на стіл ми та й січем – Я ножакою, а кум мій сікачем. В казані кипить, аж піниться вода. Я ліплю, а кум вареники вкида. На вусах у мене тісто, в нього сир. Кум по кухні походжа, як командир. – Хай живіт, – говорить, – лопне, а жінкам Отакунього вареничка не дам!

В казані вода вирує, булькотить. Сир гарячий нам на голови летить. Покипіло так не більше двох годин, Бачим: збилися всі вареники в один. Ми вареник той штовхаємо до дна, А він лізе, випирає з казана. Кум говорить: – Ну, нехай вже буде так. Покуштуємо, яке воно на смак. Поділили ми вареник, сидимо. Кум виделкою, я ложкою – їмо. Я помалу ремигаю, кум жує. – Ну, – цікавиться, – як враження твоє? – Я показую на пальцях і стогну: Зуби злиплися, язика не поверну. В кума очі лізуть з лоба – не ковтне. Просить: – Стукни по потилиці мене! – Я як двину його в ший кулаком! Тут відразу нам полегшало обом. Кум затявся на своєму: – А жінкам Я однаково й понюхати не дам! – Те, що я не з'їв і кум мій не доїв, Потаскали кабанові ми у хлів. А кабан понюхав тісто, кашлянув, Перекинувся в баюру і заснув. Кум штовха його: – Пардон, мусьє кабан! Вибачайте, я не знав, що ви – гурман. Може, й ви вже захотіли в ресторан? – І надів йому на голову казан...

Борис ПОЛІЩУК

АФРОДИТА

(Гумореска)

Весна. Сонце грайливо споглядає на землю. Горобці за горобчихами ганяються. Деревя від соків тріскаються. Море цвіту.

І стоїть вона. Афродіта. Фігурка, наче з Божої благодаті виліплена. Легесенька, мов пушиночка. Туфельки на ній точнісінько такі, як показують у заманливих сценках по телевізору. На шиї пустотливо розвівається голубий шарфик. Вітер пестить золотаві кучеріки. Зважливо набираються на сонечку засмаги колінця. А сама вона замріяно дивиться за обрій і усміхається.

За таку нічого не пожалів би, оддав би ціле царство, аби було. Пішов би грудьми на амбразуру. Морським вузлом зав'язав би залізничну рейку. Зачавив би голими руками лева.

Тарас бере машиною ближче, щоб краще роздивитися веснянку. Брови в неї – шнурочками. На щоках – ямочки. Шия, немов у лебідки. А очі – бездонна небесна синь. У Тараса аж заскмілило серце.

А тоді...

М-матінко рідна! Щось як тіпонуло! Як бабахнуло! Капот над мотором піднявся дибки. Задзюрчало з радіатора. Заклубочилася пара.

Машина врізалася в стовп.

Засюрчав міліціонер.

Плакали материні гроші за продану хату.

Ех, Афродіта, Афродіта.

Яка ж ти дорога!

Весна зіткала вчора гобелен
у лузі – з трав, із квітів, з верболозів.
Зіткала вітер і зіткала клен,
грози зіткала молоді погрози.

Не відпочивши, вдосвіта весна
сьогодні знов за голубим верстатом –
в святому невдоволенні вона
свій гобелен взялася переткати.

І спалахнула полум'ям трава,
і заряділи, як веселка, квіти,
і сонця вогнеуста голова
пророком проповідувала в світі.

Навівши скрізь на гобелені лад,
весна під зорями поклалась спати,
бо завтра знов за голубий верстат,
щоб гобелен свій ще раз переткати!

Євген ГУЦАЛО

